

Firblad

2020-1

Utgitt av Norsk Botanisk Forening
Østlandsavdelingen

www.nbf-ostland.no

Firbladet 2020-1

ISSN 0804-2403

Utgitt av:

Norsk Botanisk Forening,
Østlandsavdelingen
Org.nr. 819 872 392
www.nbf-ostland.no
Facebook: **Botanisk Forening – Østlandsavd.**

Redaktør:

Dag Hovind

I redaksjonsrådet:

Line Hørlyk

Per Madsen

Anders Often

Jan Wesenberg

Korrektur:

Tor Kristian Tvetter

Trykk: Merkur Grafisk AS

Stoff til Firbladet sendes til:

firbladet@nbf-ostland.no

Neste nummer av Firbladet skal etter planen komme i begynnelsen av november. Stoff til det nummeret må være levert innen utgangen av september.

Alle fotografier er tatt av artikkelforfatteren der ikke noe annet er oppgitt.

Årets villblomst,
skogstorkenebb, i le
av en skigard.
(foto: Lene Hørlyk)

INNHold

4

I kalenderen: Turer vi håper det kan bli noe av etter hvert

13

L. Hørlyk: Noen ord fra lederen

15

Korte notiser om smått og stort siden sist

24

L. Hørlyk og A. Often: Om årets villblomst

27

L. Hørlyk: Høytidelig avslutning av miljøhovedstadsåret

30

S. Hyll Hansen: Gå utenom stien

37

B. Smevold: Siste nytt om flyttingen av flytegro

40

L. Hørlyk: 15 ting du kan gjøre i nærmiljøet

42

B. Smevold: Om den gamle kulturplanten galnebær

44

G. A. Evje: Bli kjent med myggblom

47

Botanisk nøtt

48

Fotosyntese

Grasrotandelen: Nå kan du støtte ØLA når du tipper hos Norsk Tipping. Bruk org.nr. 819 872 392 eller Norsk Botanisk Forening, Østlandsavdelingen.

Vipps: Vi har fått Vipps! Nummeret vårt er 517 652.

Redaksjonelt hjørne

Det kan passe å slå et slag for Artsobservasjoner nå når så mange andre aktiviteter er forbudt. Det er en aktivitet som rommer mye, og som kan bedrives på så mange måter, alt etter interesse og ambisjonsnivå. Den har i hvert fall tre hovedelementer – læring, samfunnsnytte og mosjon, selv om det vil variere i hvilken grad de gjelder for den enkelte utøver. Prioriteringen kan også være forskjellig, men dette er et kinderegge for voksne.

Du får mulighet til å lære noe nytt hver dag, og blir garantert aldri utlært. Men det kan være lurt å begynne forsiktig og lytte til erfarne fagfolk. Ekskursjonene til de biologiske foreningene er normalt en fin læringsarena, men akkurat nå er det nettet som gjelder. Artsdatabanken har utviklet nøkler for mange artsgrupper, de ulike foreningene har svært hjelpsomme nettsider og Facebook-grupper, og biologforeningens Spør en biolog sprer kunnskap bortimot 24/7.

Samfunnsnyttene kan bestå i å registrere – og bidra til å fjerne – fremmedarter i nabolaget, hjelpe til med kartlegging i større eller mindre skala, og kanskje oppdage en og annen rødlistet art eller biotop som bør tas vare på. Summen av slik frivillig innsats blir folkeforskning. Det finnes jo verken midler eller personer til å gjøre en slik jobb i alle landets kriker og kroker, og da er det greit å kunne slippe til interesserte amatører (i ordets opprinnelige betydning: folk som elsker det de holder på med).

Mosjonen er selvsagt avhengig av hva man gjør dette til. Ikke så betydelig hvis du studerer fuglene på brettet gjennom kjøkkenvinduet eller har lysfelle i hagen og får artene til å komme til deg, noe helt annet hvis du sporer ulv over store områder vinterstid. Botanikertempo er kjent for ikke å være altfor høyt, mens moseklubben kan få ekstra lange stopp. Til gjengjeld kan botanikere få trent store muskelgrupper bare for å komme til der de ønsker. Og det mest interessante er ofte bak neste blåne.

Nå er anledningen der til å undersøke nærturen spesielt godt. Les Simen Hyll Hansens forutseende artikkel om å gå utenom stiene på side 30 for å få litt inspirasjon på veien. Red.

Mye er usikkert i skrivende stund, og det gjelder i høyeste grad også mulighetene for å gjennomføre alt turgruppa ved Svein Olav Drangeid har fått samlet i ØLA-kalenderen til denne feltsesongen. Akkurat nå framstår alle planer for sommerpausen som ønsketenkning, men aktiviteter som må utgå, vil bli vurdert satt opp ved en senere anledning. I tillegg til å følge med på utviklingen gjennom de vanlige nyhetsmediene, kan det være greit å sjekke status på ØLAs nettsider og Facebook-sider. Det gjelder under mer normale omstendigheter også. Der vil du finne mer utfyllende opplysninger enn *Firbladet* har plass til. **Velkommen tilbake på tur når tiden er moden for det!**

Mai

Søndag 3.5, kl. 13.00: Villblomstvandring, Langhus

Vi ser hvilke vårbloster som er å finne. Tur i nærmiljøet i samarbeid med Langhus kirke, Lokal Agenda 21-forumet i Ski, Lions Club Langhus og Siggerud, og Naturvernforbundet i Nordre Follo. Oppmøtested: Langhus kirke. Varighet: ca 2 timer. Turlleder: Geir Arne Evje (976 82 909)

Tirsdag 5.5, kl. 17.00: Tirsdagstur

Hver første tirsdag i måneden fra april til oktober (minus juli) inviterer vi til en villblomstvandring i byen, der du kan bli kjent med spennende planter i Oslo-naturen. Turen starter fra Baker Hansen i Ruseløkkveien. Dette er lette turer i enkelt terreng. Hvis du har mulighet til å komme til Baker Hansen fra kl. 15.45, så spiser vi litt og prater om hvor dagens tirsdagstur skal gå. Vi tar tog eller T-bane til en annen stasjon, og ser hva vi kan finne i gangavstand fra denne.

Mai

Turlleder: Anders Often (454 20 213)

Oppmøte: Baker Hansen i Vika, Ruseløkkveien 3 (like ved Nationaltheatret stasjon), fra kl. 15.45 med avmarsj kl. 17.00.

Onsdag 6.5, kl. 18.00: Foredrag om raviner på Romerike og Østlandet

Sverre Solberg er leder i Naturvernforbundet i Lillestrøm. Han har nylig skrevet den vakre boka «Ravinene – Østlandets jungel», som han kommer til oss for å presentere. Foredraget passer også for fugleinteresserte da han vil ha med seg lydopptak fra fugler som lever i ravinene.

Sted: Humanistiskolen, Ullevål stadion, Sognsveien 75 A, inngang trappetårn A.

Lørdag 9.5, kl. 13.00: Marianøkleblomstur til Fetsund

Vi tar samme tur som i fjor (forhåpentligvis med bedre vær) for å se på en ravedal full av marianøkleblom. Sundsevja i Riddersvingen har kanskje Østlandets største forekomst av planten, som er i sterk tilbakegang i vårt distrikt. Oppmøte: Ved Riddersand bussholdeplass, Riddersvingen. Varighet: ca 1,5 time. Turledere: Line Hørlyk (480 34 902) og Geir Arne Evje (976 82 909)

Fredag 15.5, kl 18.00: Blomstertur langs Vestsiden av Nesoddtangen

Vi tar Nesoddfjerja og buss videre til Tangen senter. Vi følger først villaveier og deretter den merkede kyststien på vestsiden av Nesoddløndet tilbake til Nesoddtangen, ca 2,5 km å gå i lett terreng. Tilbake til Rådhusbrygga avsluttes turen for de som vil med hyggelig lag på et «vannhull». Oppmøte: Tangenåsen senter, Nesodden.

Turledere: Øystein Ruden (924 40 085) og Jan Wesenberg (908 88 683)

Torsdag 21.5, kl. 13.00: Bjanes i Nordre Øyeren naturreservat

Vi ser på vårblostring i naturreservatet. Kanskje er vi heldige å finne bleikfiol. Oppmøte: Ved stabburet på Bjanes, 1 km sør for Fet kirke.

Turledere: Line Hørlyk (480 34 902) og Geir Arne Evje (976 82 909)

Onsdag 27.5, kl. 17.30: Bønsnestangen ved Tyrifjorden

Dette er en fellestur ØLA har med Buskerud BF. Vi ser spesielt etter bleikfiol på denne turen, men området er botanisk rikt, så vi ser på andre interessante planter og lokaliteter i nærheten. Turen går i lett og tørt terreng. Ta med mat og drikke for en hyggelig avslutning på en forsommerkveid ved Tyrifjorden. Oppmøte: Sundvollen pendlerparkering, organisert transport derfra. Varighet: ca 3 timer.

Turlleder: Jan Sørensen (482 73 297, [huldreiveien26c\(at\)gmail.com](mailto:huldreiveien26c(at)gmail.com))

Juni

Tirsdag 2.6, kl. 17.00: Tirsdagstur

Se tirsdag 5. mai for nærmere beskrivelse.

Torsdag 4.6, kl. 18.00: Ravinetur i Farseggen ved Skedsmo kirke

Blomstertur i Farseggen, en ravine mellom Skedsmo kirke og Leirsund, i nye Lillestrøm kommune. Ta på gode tursko og egnede klær for bratt terreng med jungelvegetasjon. Det kan bli en liten kveldsrast nederst i ravinen akkompagnert av fuglenes kor. Oppmøte: P-plass ved Skedsmo kirke.
Turledere: Line Hørlyk (480 34 902), Bjørn Håkon Smevold (951 94 245) og Jan Wesenberg (908 88 683). I samarbeid med Naturvernforbundet i Lillestrøm.

Lørdag 6.6, hele dagen: Den store artsjakten i regi av Sabima

Mer informasjon: www.sabima.no

Lørdag 6.6 og søndag 7.6: Lokalfloa for Oslo og Akershus

Vi viderefører lokalfloa-prosjektet med å finne to fjordnære områder som vi kartlegger på to dagsturer. Detaljer om sted og påmelding vil bli sirkulert på e-post og Facebook. Kontaktpersoner: Jan Wesenberg (908 88 683, wesenberg.jan@gmail.com) og Odd Stabbetorp (916 61 120)

Onsdag 10.6, kl. 18.00: Kirkerud ved Slemmestad

Blomstervandring i nye Asker kommune. Vi følger kyststien sørover fra Slemmestad sentrum. Her er skog og skrenter med vakre og spennende blomster.
Oppmøte: Slemmestad, ved torget. Varighet: ca. 2 timer.
Turleder: Svein Olav B. Drangeid (918 09 264)

Torsdag 11.6, kl. 17.00: Langhus, Nordre Follo

Slåttedugnad, skjøtsel av gammel slåtteeng. Mye av det gamle kulturlandskapet med blomsterrike slåtteenger er i ferd med å gro igjen. På ei eng litt nord for Langhus stasjon trues den rødlistede skjermplanten krusfrø av gjengroing. Denne planten skal vi forsøke å ta vare på ved å slå enga. Vi stiller med ljaar, men ta gjerne med hekk- eller greinsaks og rive. Husk arbeidshansker! Det blir slåttegrøt i Langhus kirke til dem som stiller opp. Derfor ønsker vi påmelding senest 10. juni til dugnadsleder Geir Arne Evje (976 82 909). Dugnaden gjennomføres i samarbeid med Langhus kirke, Lokal Agenda 21-forumet i Ski, Lions Club Langhus og Siggerud, og Naturvernforbundet i Nordre Follo.

Lørdag 13.6, kl. 10.00: Felles Sabima-kartleggingstur til nordre Jeløya

Mer informasjon: www.sabima.no

Vi anbefaler ØLAs medlemmer å delta på denne turen.

Juni

Søndag 14.6: Villblomstenes dag

Denne dagen markeres med blomstervandring i samarbeid med de andre nordiske botaniske foreningene. Foreløpig er følgende turer planlagt i Oslo og Akershus, men ikke alle var klare da *Firbladet* gikk i trykken. Følg med på www.villblomstenesdag.no, nettsidene til NBF og ØLA og Facebook-siden vår for å få opplysninger om eventuelle nye turer eller endringer.

- Asker, Syverstadbråten v/Svein Olav B. Drangeid. Oppmøte: Holmen idrettsplass, ved oppslagstavla til DNT/turlaget i Asker. Vi ser på planter i slåtteenga til naturvernforbundet i Asker, og på plantene i og langs isdammene.
- Aurskog-Høland, Mikkelrud v/Per Olav Madsen. Oppmøte: Mikkelrud kl. 11.00. Finneplassen Mikkelrud har en vakker slåtteeng med Østlandets største forekomst av solblom, pluss mange sjeldne blomster knyttet til kulturlandskapet.
- Bærum, Kalvøya v/Kristin Vigander. Oppmøte på brua kl. 12.00. Vi går en tur rundt øya og ser på blomstringen.
- Bærum, Lilløyplassen v/Signe Magnus. Oppmøte: Lilløyplassen naturhus (gammelt rødt trehus) kl. 12.00. Vi vandrer i den vakre enga rundt Lilløyplassen naturhus. Her vokser både vanlige engplanter og mer sjeldne og rødlista planter knyttet til kalkgrunn og tørrbakkeeng. Trusselen fra fremmedarter tas også opp.
- Nes, Veset v/Kåre Homble. Kulturminnebondene inviterer til guidet ravinevandring kl. 16.00. Det brukes ekstra tid i blomstenga før vi tar oss lenger ned i ravinen og opplever naturmangfoldet der. Vandringen følger en innarbeidet trasé med oppmøte på Veset. Guide og følge går Vesetdalen ned til Vorma og deretter elvelandskapet opp til Huser. Husk godt fottøy.
- Nordre Follo, Ski-Kråkstad v/Geir Arne Evje. Oppmøte: Kråkstad stasjon kl. 13.00. Turen går fra Kråkstad stasjon, på gårds- og skogsveier forbi Søndre Missum, Sandaker, Gravbråten, Østre Sørums, Vestre Sørums og tilbake til Kråkstad stasjon. Vi ser på villblomster langs veier, åkerkanter, enger og skogkanter.
- Oslo, Hovedøya: Følg med på ØLAs nettsider og Facebook.
- Oslo, Maridalen v/Gunnar Bjune. Oppmøte: Maridalen kirke kl. 11.15. Vi plukker først markblomster rundt kirken, som vi pynter med inne i kirken. Etter gudstjenesten går vi tur i randsonen mellom dyrka mark og skog i Maridalen.
- Oslo, Østensjøvannet v/Jan Wesenberg. Oppmøte: Besøkssenter våtmark Oslo avd. Østensjøvannet kl.13.30.
- Ås, Breivoll gård v/Anders Often. Oppmøte: Tunet ved den store eika på vestsiden av hovedbygningen kl. 12.00. Vi ser på planter i kulturlandskapet rundt omkring på Breivoll gård, både trær og urteflora.
- Ås, Haugerudveien v/Siri Lie Olsen. Oppmøte: P-plassen ved Steinerbarnehagen kl. 11.00. Lett tur langs vei og litt på sti der vi ser på villblomster i vei- og skogkant.

Juni–juli

Lørdag 20.6, kl. 14.00: Kurs om mispler og andre svartelistede busker

Lær å kjenne de ulike misplene. Ta med lupe, flora, notatbok og nistemat.
Oppmøte: Ekebergparken holdeplass. Kursleder: Anders Often (454 20 213)

Mandag 22.6, kl. 18.00: Semsvannet i Asker

Blomstervandring i nye Asker kommune. Vi ser på orkideblomstringen på slåttemyra til Naturvernforbundet i Asker og på plantelivet i Semsvika.
Oppmøte: Tveter gård. Turlleder: Svein Olav B. Drangeid (918 09 264)

Skriv artikler til Firbladet

Firbladet er medlemsbladet til Østlandsavdelingen i Norsk Botanisk Forening. Her kan alle medlemmer skrive korte, planterelaterte artikler, helst fra vårt distrikt, turreferat o.l., og sende inn bilder hvis det er noe du vil dele med de andre medlemmene våre. Det blir et mer levende blad hvis det er flere bidragsytere. Slik gjør du:

1. Skriv en artikkel og send den som en helt enkel brødtekst. Ikke lag noen som helst utforming; det ordner redaksjonen.
2. Legg ved bilde som eget vedlegg. (Det er lov å bare sende et fint bilde også, uten artikkel.)
3. Send til [firbladet\(at\)nbf-ostland.no](mailto:firbladet(at)nbf-ostland.no). Eventuelle beskjeder og kommentarer kan du skrive i e-posten.

Til vårnummeret trenger vi stoff innen 15. mars, og til høstnummeret innen 30. september. Ta kontakt hvis det er noe du lurer på. Lykke til med skrivingen! Vi gleder oss til å høre fra deg.

Hilsen oss i *Firbladet*-redaksjonen

Lørdag 25.7 og søndag 26.7: Kartleggingshelg i Nordre Follo

Vi kartlegger dårlig undersøkte områder i Nordre Follo med særlig fokus på myr, skogstjern og gammelskog for å finne lokaliteter med myggblom og knerot.
Oppmøte: begge dager kl. 10.00 på P-plass ved bussholdeplass, Vevelstad stasjon. Påmelding til kartleggingsleder Geir Arne Evje (976 82 909, [garev\[at\]online.no](mailto:garev[at]online.no)) senest torsdag 23. juli.

Mandag 31.7 til onsdag 2.8: Slåttekurs i Nordmarka

Det blir slåttekurs på Svartorsætra og Blankvannsbråten i Nordmarka. De som er interessert i kulturlandskap, bevaring av villblomster, insekter og kulturminner, er hjertelig velkomne, men antall deltakere er begrenset. Nærmere opplysninger om påmelding med mer på hjemmesidene til ØLA (www.nbf-ostland.no) eller Norsk Botanisk Forening (botaniskforening.no).

August

Tirsdag 1.8, kl. 17.00: Tirsdagstur

Se tirsdag 5. mai for nærmere beskrivelse.

Lørdag 8.8 og søndag 9.8: Lokalflora for Oslo og Akershus

Vi finner to spennende områder i marka som vi kartlegger på to dagsturer. Detaljer om sted og påmelding vil bli sirkulert på e-post og Facebook.
Kontaktpersoner: Jan Wesenberg (908 88 683, wesenberg.jan@gmail.com) og Odd Stabbetorp (916 61 120)

Søndag 9.8, kl. 12.00–15.00: Dugnad på Lilløyplassen

Vi fjerner fremmedarter som truer mange vakre og sjeldne planter på stedet.
Oppmøtested: Lilløyplassen naturhus (gammelt rødt trehus).
Dugnadsleder: Signe Magnus (901 19 038)

Onsdag 12.8, kl. 16.00 og kl. 17.00: Lørenskog

Obs! To aktiviteter: kartlegging kl. 16 og kjempesoleietur kl. 17.
Vi kartlegger området nedenfor Lørenskog togstasjon og ved nordenden av Langvannet hvor rødlisteartene kjempesoleie og kjempepiggeknepp vokser. For dem som ikke er med på kartleggingen, blir det blomstervandring i samme område en time senere. Oppmøte: Lørenskog togstasjon.
Kartleggingsleder: Jan Wesenberg (908 88 863)
Turlleder: Line Hørlyk (480 34 902)

Lørdag 15.8, kl. 11.00: Vann- og sumplplantetur i nordre Øyern

I nordre Øyern er det et rikt utvalg av pusleplanter og vannboende arter.
Oppmøte: Bestemmes senere da tilgjengeligheten i dette området er avhengig av vær- og vannstandsforhold. Mulige turmål er Nitelva ved Slattum eller Årnes-tangen i Rælingen. Turlleder: Birna Rørslett (906 00 390)

Søndag 16.8, kl. 11.00: Slåttedag på Mikkeldrud i Aurskog-Høland

Velkommen til gammeldags slått på enga ved den gamle finneplassen Mikkeldrud i Nordre Mangelen, som har Østlandets største forekomst av solblom. Ta med egen ljå eller rive hvis du har, men vi har flere til utlån. Påmelding til Kristina Bjureke (kristina.bjureke@nhm.uio.no).
Dugnadsledere: Kristina Bjureke (952 00 804) og Jan Wesenberg (908 88 863)

Tirsdag 18.8, kl. 15.00–20.00: Slåttedag på Ola Narr

Vi inviterer til en dag der du kan lære om alle blomsterskattene på Ola Narr, og lære deg å slå med ljå. Vi har fått Mats Rosengren, en slåtteekspert fra Sverige, til å komme for å lære oss å bruke ljå på gamlemåten, og botaniker Kristina Bjureke

August

vil fortelle om alle de sjeldne engblomstene. Vi har med ljàer til alle, men har du egen ljà, ta den gjerne med. Kurset er gratis og åpent for alle. Du kan komme når som helst i løpet av det angitte tidsrommet. **Obs!** Det kan bli endringer.

Kontaktperson: Jeanette Viken ([jeanette\(at\)botaniskforening.no](mailto:jeanette(at)botaniskforening.no))

Onsdag 19.8, kl 18.00–20.00: Slåttekveld i Botanisk hage

Vi inviterer til en kveld med både botanikk og instruksjon i ljàslått på den lille slåttemarka i Botanisk hage. Sted: foran Lids hus i Botanisk hage på Tøyen, Oslo.

Kursleder: Kristina Bjureke (952 00 804, [kristina,bjureke\(at\)nhm.uio.no](mailto:kristina,bjureke(at)nhm.uio.no))

Onsdag 19.8, kl. 17.00: Langhus, Nordre Follo

Oppfølging av arbeidet som startet 11. juni (se denne datoen). Påmelding til dugnadsleder Geir Arne Evje (976 82 909), senest tirsdag 18. august.

Lørdag 22.8. Felles Sabima-kartleggingstur til Pollevann, Ås

Mer informasjon: www.sabima.no

Vi anbefaler ØLAs medlemmer å delta på denne kartleggingen.

Lørdag 22.8, kl. 15.00: Sagelva i Strømmen og Sagelvafestivalen

Vi vandrer fra Strømmen stasjon på Sagstien langs elva ned til Mølleparken.

Vi ser om vi finner igjen vassmynte og stormjølke, og vi ser på andre vannkantplanter og noen fremmedarter som har spredd seg i området. Sagelvafestivalen arrangeres denne dagen, og den rekonstruerte saga og mølla i Mølleparken blir demonstrert. Vi avslutter der i et hyggelig og kulturhistorisk arrangement.

Oppmøte: Strømmen togstasjon. Turlleder: Line Hørlyk (480 34 902)

Søndag 23.8, kl. 12.00: Smalsøtejakt på Malmøya

ØLA har søkt om midler til kartlegging og skjøtsel av smalsøte. På denne turen vil vi oppsøke mulige lokaliteter for smalsøte og kartlegge eventuelle funn. Vi kommer selvsagt også til å se på andre planter. Oppmøte: Bussholdeplassen rett ved brua på Malmøya. Turlleder: Anders Often (454 20 213)

Onsdag 26.8, kl. 18.00: Langhus, Nordre Follo

Luking av kanadagullris. Denne fremmedarten er i ferd med å spre seg til stadig nye områder, der den fortrenger den naturlige floraen. Oppmøtested: Langhus kirke. I samarbeid med Langhus kirke, Lokal Agenda 21-forumet i Ski, Lions Club Langhus og Siggerud, Naturvernforbundet i Nordre Follo.

Dugnadsleder: Geir Arne Evje (976 82 909)

August–september

Lørdag 29.8: Grønn kursdag i Tøyenparken

Det blir smakebiter av kurs fra medlemsorganisasjonene i Studieforbundet. Norsk Botanisk Forening er invitert til å delta. Har du noe du kan bidra med? Interesserte bidragsytere oppfordres til å melde seg til Tine på kontoret.

Lørdag 29.8, kl. 11.00–15.00: Svartelistedugnad på Hovedøya

Vi fortsetter lukingen fra i fjor av gravbergknapp, som fortrenger den naturlige floraen på kalkbergene. Arbeidet går ut på å luke opp så mye gravbergknapp som mulig. Ta med noe å sitte på under lukingen. Norsk Botanisk Forening byr på lunsj til dem som deltar. Oppmøte: kl. 10.55 på Aker brygge, plattform E.

Dugnadsleder: Geir Arne Evje (976 82 909)

Tirsdag 1.9, kl. 17.00: Tirsdagstur

Se tirsdag 5. mai for nærmere beskrivelse.

Lørdag 5.9: Verdens kuleste dag.

Mer informasjon kommer senere.

Søndag 13.9, kl. 10.00: Svartelistedugnad på Nakholmen

Vi fortsetter vår årlige lukedugnad for å hindre gjengroing av en rik dragehodeforekomst på øya. Det er særlig sibir- og gravbergknapp vi skal luke. Lokaliteten inneholder også mange andre typiske tørrengplanter, og derfor ville det vært fint om vi rakk å luke også utenfor dragehodeområdet. Ta med sitteunderlag eller pute. Norsk Botanisk Forening byr på lunsj til alle som deltar. Oppmøte: kl. 9.55 på Aker brygge. Båten går kl. 10.00. Retur 38 minutter over hver hele time.

Dugnadsleder: Ivar Holtan (900 17 120).

Lørdag 26.9, kl. 11.00: Svartelistedugnad Ekeberg

Vi går løs på svartelistede mispelarter i Ekebergskråningen som truer den naturlige floraen i naturreservatet. Ta gjerne med hagesaks og arbeidshansker hvis du har. Vi stiller med utstyr som greinsakser og arbeidshansker, og det blir pizza til de framkomte etter dugnaden. Varighet til vi ikke orker mer, ca. 14.15.

Oppmøte: Ekebergparken trikkeholdeplass.

Dugnadsleder: Anders Often (454 20 213)

Onsdag 30.9, kl. 18.00: Planter midtvinters i Spania

Hvordan få tiden til å gå når du er på lang ferie i Sør-Spania – midt på vinteren? Ikke noe problem hvis du har interesse for blomster! Hanne Utigard forteller om sine erfaringer og viser blomsterbilder fra nesten tre ukers jule-/vinterferie.

Sted: Humanistskolen, Ullevål stadion, Sognsveien 75A. Inngang trappetårn A.

Oktober–november

Tirsdag 6.10, kl. 17.00: Tirsdagstur

Se tirsdag 5. mai for nærmere beskrivelse.

Søndag 11.10, kl 11.00: Mosenes dag, vandring langs Alnaelva

Oppmøte Bryn T-banestasjon. Vi følger turveien nedover langs Alna til Kvernerparken. Vi håper bl.a. å finne de rødlistede artene pyslommose *Fissidens gracilifolius* og kalkveggmose *Eucladium styriacum*. Husk å ta med lupe med stor forstørrelse, 15X eller bedre. Turlleder: Svein Olav B. Drangeid (918 09 264)

Oktober: Ruderattur i Oslo

Mer informasjon om dato, klokkeslett og sted kommer senere.

Torsdag 22.10 kl. 18.00: Sommerens blomsterbilder

Vi inviterer ØLAs medlemmer til å ta med seg årets blomsterbilder, og fortelle om sine blomsteropplevelser i året som har gått.
Sted: Humanistiskolen, Ullevål stadion, Sognsveien 75A. Inngang trappetårn A.

Fotokonkurransen

I anledning av at vi – Østlandsavdelingen av Norsk Botanisk Forening – fyller 50 år neste år, altså i 2021, ønsker vi oss et fint bilde av firblad *Paris quadrifolia* som kan pryde forsiden av Firbladets jubileumsnummer våren 2021. Firblad er Østlandsavdelingens logoplante. Noen har kanskje et fint bilde liggende, noen vil kanskje bruke sommeren på å fotografere planten. Tenk på at bildet bør være stående, og at det er litt plass øverst og nederst til overskrift og bunntekst.

Bildet sendes til *Firbladets*-redaksjonen ([firbladet\(at\)nbf-ostland.no](mailto:firbladet(at)nbf-ostland.no)) innen 1. november 2020. Maks. to bilder per person kan sendes inn. Juryen vil bestå av *Firbladets*-redaksjonen. Firbladet står fritt til å bruke innsendte bilder. Fotografen blir kreditert sine bilder. Førstepremien vil være å få bildet sitt på forsiden av *Firbladets* våren 2021, et gavekort på kr 500 og en jubileums-T-skjorte. Innsendte bilder som blir brukt i bladet i forbindelse med en artikkel om firblad, premieres med en jubileums-T-skjorte.

Lykke til med fotograferingen!

Mellom himmel og klorofyll

Det har vært en annerledes påske i år. Halvt paralyisert har vi prøvd å forstå hva som skjer rundt oss for tiden. Korona-viruset har skapt unntakstilstand i landet, og i hele verden tør man nesten ikke trekke pusten. Vi har sett skrekkszenarioer på nyhetene og blitt skikkelig skremt. Hva gjør vi nå? Hva skjer? Vi får bare forholde oss til og følge myndighetenes råd om å holde oss i ro, avlyse alle sammenkomster både innendørs og ute, og ha hjemmekontor. Som alle andre har også ØLA måttet avlyse mange arrangementer i denne tiden, og vi vet ikke når vi kan starte opp igjen. Kanskje går det over sommeren uten at vi kan gjennomføre planlagte ting i turlista vår. Hagemessa ble avlyst. Årsmøtet også. Men vi kan fortelle at ØLA fortsatt vokser i medlemstall, og vi er nå 757 medlemmer, 54 flere enn i fjor. Det er alltid hyggelig at så mange gleder seg over de ville blomstene våre og ønsker å verne dem for fremtiden, og er med i den flotte blomsterfamilien som ØLA er!

I disse koronatider kom jeg til å tenke på noen underlige plantehistorier jeg har blitt fortalt. Flere av dere har sikkert hørt eller opplevd liknende historier. Kanskje passer de best foran peisen en mørk høstkveld, men jeg klarte ikke å la være og sammenlikne dem med ting som har skjedd nå den siste tiden. Vi vet at trær kommuniserer med hverandre. Det er skrevet flere bøker om det. Nå kan det meste som skjer i planteverdenen forklares vitenskapelig. Men noen ganger lurer jeg på om plantene prøver å fortelle oss noe? Det meste er sikkert bare tilfeldigheter, ting som hadde skjedd uansett av ulike årsaker, men man kan stusse litt ved tidspunktet noen ganger. Jeg er en sånn dame som ikke klarer å kvitte meg med gamle pottplanter. Det er en julekaktus i huset her som har stått helt siden huset ble bygget for over 70 år siden. En «arv» etter Atles bestemor, som bodde her før. Jeg har tatt vare på en prakspragle i 27 år etter at farmor ble borte, og jeg har flere planter etter gamle nabodamer.

Da jeg var liten, hadde mormor en myrt i vinduet. Den hadde egenskapen at den begynte å sture og falle sammen noen ganger. Hver gang dette skjedde, ble det kort tid etter meldt om et dødsfall i nær familie. Det ble etter hvert så ubehagelig at hun ikke turte å ha planten lenger. Myrt er egentlig kjent for å bringe lykke og er mye brukt i brudekroner og kranser. Atles oldemor, som bodde på Hørlykgården helt sør i Danmark nær grensen til Tyskland, har fortalt «at katten en kveld satt og spiste på kaktusen i stua». Det gav henne en sterk fornemmelse om at noe

forferdelig ville skje. To dager senere marsjerte tyske tropper over grensen og invaderte Danmark!

Tidlig i våres døde plutselig prakspraglen min. Den siste stiklingen ville heller ikke slå rot (enda dette må være verdens enkleste plante å formere). Den hadde «sjel» den planta, så det opplevdes ganske trist at den ikke var der mer etter så mange år. Håper plantedøden bare var en tilfeldighet siden denne koronapandemien kom like etterpå. Men som et plaster på såret, begynte julekaktusen å blomstre – den var blitt til en påskekaktus i år! Nokså underlig det også, og uvanlig sammenlignet med vanlig blomstringstid. Tolker det som et godt tegn – vi skal komme oss igjennom denne krevende og spesielle tiden. Og unntakstilstanden myndighetene har iverksatt for å beskytte oss. Vi krysser fingre for at alle holder seg friske og raske.

Så kjære medlemmer i ØLA, inntil videre må vi gå på blomstertur hver for oss. Vi har sett blåveis og krokus siden begynnelsen av februar. Det var første gang i nyere historie at både januar og februar var snøfri, så det er tidlig blomstring i år. Flere steder i vårt distrikt står mange av vårblomstene i fullt flor. I påska har marka vært overfylt av folk som ikke har lov til å reise på hytta eller planlagte turer. Dette på grunn av karanteneregler som er innført. De strengeste siden krigen for 80 år siden. Men vi blomsterkjennere vet jo at plantene gjerne vokser utenfor stien, så vi trenger ikke gå i kø på de største stiene. Da er det lettere å forholde seg til tometersregelen for avstand mellom mennesker. Og da på grunn av smittefare. Vi vil sende medlemsmail om når det blir felles turer, kurs og møter igjen. Følg med på nett. Det vil bli lagt ut enkelte kurs og foredrag digitalt. Den digitale verden er jo en fordel vi kan dra ekstra nytte av når vi ikke kan samles. Nettsiden til Norsk Botanisk Forening er også fylt opp med lærerike filmer om planter, blomstrende quiz og ideer. Det oppfordres også til å sende inn bilder og video fra blomsterturer og dele disse med andre. Se www.botaniskforening.no.

Til sist vil vi i ØLA-styret takke redaktøren vår, Dag Hovind, for alle flotte Firblad han har satt sammen for oss helt siden 2011. Det har vært med på å løfte ØLA til nye høyder. Han trekker seg nå tilbake fra sitt verv, og fra neste nummer er det Jan Wesenberg som overtar redaktørvervet.

En god sommer med mange nye blomsteropplevelser ønskes til dere alle fra oss i ØLA-styret!

Line Hørlyk

Leder i Østlandsavdelingen

På kryss og tvers ...

S i D E N

Vi har hatt en rekke interessante foredrag denne vinteren, og kan viderebringe inntrykk fra disse på de neste sidene. Så blir det spennende å se hvor mye aktivitet det blir å melde om når høsten kommer. *Red.*

I vinterhalvåret, når de fleste planter glimrer med sitt fravær, er det godt å ha fine blomsterturer å tenke tilbake på. Lørdag 15. juni arrangerte ØLA i samarbeid med ØBF forsommertur til Utgårdskilen på Hvaler. Utgangspunktet for turen var turforslaget i ØBFs praktverk *Blomstervandringer i Østfold* – men i velkjent botanikertempo rakk vi bare en brøkdel av den planlagte ruta. Det gjorde heldigvis ingen ting, for vi fikk med oss en rekke av Hvalers karakteristiske arter likevel.

Turfølget denne dagen besto av både helt ferske og mer drevne botanikere,

Foto: Siri Lie Olsen

Buestarr

Foto: Siri Lie Olsen

totalt 16 personer. Noen var kommet langveisfra for å få oppleve Hvalers flora, mens andre var «innfødte» som ønsket å lære mer om hva som vokser i nabolaget. Vi tok oss god tid til å se på både vanlige og sjeldne arter. Habitatene vi besøkte varierte fra bergknauser, skog og sumpvegetasjon til strandeng, sandstrand og tørrbakker. ØBFs Sylfest Kringen sørget som vanlig for grundig dokumentasjon av dagens funn.

Blant turens høydepunkter var en dam med vasskjeks og kjempehøymol, strandeng med tusengylden, strandrødtopp og ormetunge, samt funn av kystfrøstjerne, blåbringeber og krabbekløver. Vi fant også kystarve, glisnestarr og en fin populasjon med marinøkkel. Underveis beundret vi den flotte blomstringen av bitterbergknapp, stemorsblomst, blåfjær og roser. For undertegnede var det aller morsomste et gjenfunn av buestarr, en art som ikke er vanlig i områdene rundt Oslofjorden.

Etter flere dager med regn fikk vi en flott tur preget av sol og varme.

Tusen takk til lokal kjentmann Hans Utgård som loset oss stødig gjennom Utgårdskilens botaniske herligheter.

Siri Lie Olsen

Hvorfor skal vi ta vare på skogen?

Dette skulle Sverre Lundemo fra WWF svare på da han besøkte oss på Bykuben i Oslo 16. oktober. Han hadde 15 gode grunner til det i sin presentasjon, uten at det skulle være noen utfyllende liste. WWF arbeider mye med truet natur, men kan det stemme at skogen er truet i et land noen sier er i ferd med å gro igjen? Men skog er så forskjellig. Minst tre firedeler av den produktive skogen er flatehogd en eller annen gang etter 2. verdenskrig. Bare 3 prosent av skogen er eldre enn 160 år, og det er i gammelskogen vi finner det største artsmangfoldet. Et annet faktum som ofte glemmes i statistikker som viser en skog i vekst, er utgangspunktet. Landsskogtakseringen feiret 100 år i 2019. Den kom i stand på grunn av en sørgelig uthogd tilstand i norske skoger. Det var om å gjøre å berge stuppene.

37,3 prosent av landet er skogkledd, og av dette er 71 eller 93 prosent produktiv skog, avhengig av om man måler areal eller volum. Bak disse tallene er det en stor variasjon, fra rester av gamle eikeskoger til vidstrakte fjellbjørkeskoger. Det finnes ei rødliste for naturtyper der 14 skogtyper er inntatt. To typer – olivinskog og kalklindeløvskog – er vurdert som sterkt truet, mens sju andre typer er

sårbare. 80 prosent av den norske regnskogen (ja, vi har regnskog) er hogd i løpet av de siste 100 årene. Det pågår en avskoging i Norge med rundt 60 km² i året, som for det meste skyldes utbygging av forskjellige slag.

Hva er det vi står i fare for å miste? Skogen er så mye mer enn tømmer: naturopplevelser, oversvømmingsvern, næringstilførsel, klimaregulering, skadedyrbekjempelse, pollinering, fast og trygg mark, næringsmidler osv. Men først og fremst er den levestedet til en mengde arter. Nær

Foto: Sverre Lundemo

Sverre Lundemo foran Blåtjerngrana, trolig det største grantreet i Østmarka – vel 40 meter høyt

halvparten av våre 44 000 dokumenterte arter finnes der, og av de truede artene på den norske rødlista fra 2015 lever også nesten halvparten i skog. Disse artene er jo ikke jevnt fordelt og spredd; noen har ganske sære krav, slik at de har få alternativer hvis de mister levestedet sitt. Forekomsten av død ved i forskjellige dimensjoner og med ulik nedbrytningsgrad har stor betydning. Ikke noe er så levende som en død stokk. Vi må heller ikke glemme karbonlagring. Den boreale barskogen, taigaen, er den største skogbiomen i utstrekning, og der finnes også det største karbonlageret i skog – mest under bakken.

Skognæringen hogger 10–11 mill. m³ i året, og det burde finnes nok plantasjeskog til å dekke behovet for tømmer, slik at vi kan nå det vedtatte målet om å verne 10 prosent skog som er i bedre forfatning. Så langt har vi vernet 3,7 prosent produktiv skog og henger etter nabolandene våre. Ordningen med frivillig vern gir imidlertid skogeiere god kompensasjon og har gjort vernarbeidet lettere. Nå er det et spørsmål om penger. Dette er en budsjettpost WWF lenge har arbeidet for å øke betydelig.

Sverre Lundemo minnet oss også på at vi finner de fleste truede artene der hvor det bor flest folk, nemlig i ØLA-land. Så her har vi et spesielt ansvar. Nasjonalpark i Østmarka vil være en god begynnelse.

dh

Et hyggelig julemøte med 33 deltakere ble avholdt 11. desember. Vi møttes til middag på Egon Ullevål først hvor det ble servert juleallerken med ribbe og pinnekjøtt, torsk og grønnsaker eller vegetar-fajitas etter ønske. Etterpå spaserte vi bort til Humanistiskolen hvor det ventet kaffe/te og julekaker. Litt hjemmebakket var det også: Simen og Carina hadde bakt julecookies og Line hadde bakt sjokoladecake med jordbær på. Leder ønsket velkommen og god jul, og delte ut gavekort med julehilsen til alle turledere i Miljøhovedstadsåret som takk for innsatsen. (Turledere som ikke var til stede fikk tilsendt i posten). T-skjorter med blåklokke på fra NBF ble gitt til turledere som ikke hadde fått denne tidligere, eller som ikke hadde fått riktig størrelse. Signe Magnus, som fylte 70 år dagen før møtet, fikk blomsterhilsen fra ØLA.

Kristina Bjureke og Bård Bredesen fra Bymiljøetaten stod for kveldens foredrag om slåtteenger. Det var en entusiastisk forsamling som ivrig deltok i forelesningen. Blomsterenger med våre kjære norske arter vil vi alle ha, og da er første bud næringsfattig jord. Enten om du skal reetablere nye enger, slik som Bymiljøetaten driver med i Oslo, eller skal holde en gammel eng i hevd. Grov sand eller grus er ypperlig som jordsmonn når du skal anlegge en slik eng, f.eks. morenegrus fra Gardermoen. Man må aldri bruke havsand. Ofte må man fjerne opptil 20 cm av det øverste jordlaget. Det er for å ta bort næringsrik jord og kvitte

seg med røtter og en eventuell frøbank av arter vi ikke vil ha i enga. Det tar fra tre til ti år å få til en fin eng; det krever mye tålmodighet.

Det er viktig at man bruker naturlig hjemmehørende, lokale frø. Man kan spørre grunneier om å få litt høy fra slått og legge ut over sin egen jordlapp. Høy bør samles tre ganger i løpet av sesongen for å få med frø fra alle artene. Man lar høyet ligge noen dager før man tramper litt på det for at frøene skal falle av, så fjerner man det. Man kan også samle tørre, modne frø selv fra ville planter i papirposer (aldri plast, for da muger frøene lett).

Hvis du ikke vil samle frø selv, kan man få kjøpt frøposer i museumsbutikken i Botanisk hage på Tøyen. Frøene kan såes rett ut i enga eller i pletter om høsten. Pottene står ute hele vinteren, og siden setter man ut stiklingene. Det siste har gitt raskest resultat. Hvis du vil ha en eng som blomstrer hele året, må du plante vårblostmrende planter som maria-

nøkleblom først. Engtjæreblom og prestekrager går fort å få i blomst, blåknapp og ballblom tar det tre år før etablerer seg. Solblom er et symbol på godt skjøttede enger. Husk at en del strå hører til i enger – det er også små blomster.

Når du har en eng, bør den helst slås én gang i året, og høyet må fjernes etter noen dager. Tenk om de som slo veikanter, også tenkte slik? Da hadde det ikke vært like lett for fremmedarter å etablere seg og fortrenge de lokale villblomstene. Men slik det er nå, blir veikantene bare mer og mer næringsrike når slått gress blir liggende og bli til «god jord». Det viser seg å være vanskelig å få endret slike inngrodde holdninger. Vi trenger bare «god jord» der vi skal dyrke mat egentlig. Kanskje vi i første omgang kan overtale kantklipperne til å innføre en litt høyere klippehøyde i det minste? Med tanke på de pollinerende insektene.

«Og så må vi lage grønne korridorer eller passe flyvelengde for insektene mellom hver lille eng, slik at pollenet får spredd seg og sikret gode gener og frøkvalitet. Det er spesielt viktig når man anlegger enger i byer og tettbygde strøk», påpekte Bård. «Men er du først på en blomstereng en vakker sommerdag, så må du ikke bare stå å se på den ovenifra. Man må legge seg ned i enga og se den fra det perspektivet», avsluttet Kristina, med ønske om en riktig god kommende sommer.

Du finner en fullstendig oppskrift på hvordan du anlegger din egen

blomstereng på NBFs hjemmeside: www.botaniskforening.no.

Line Hørlyk

En gladnyhet på begynnelsen av året – norske botanikerers bokenes bok, *Lids*, kommer i ny og oppdatert (og trykt) utgave. Det var mannen bak de to seneste utgavene, Reidar Elven, som slo dette fast da han og medforfatter Hanne Hegre holdt foredrag 15. januar om arbeidet med den nye floraen, og om hvilke grep de hadde gjort i forsøk på å begrense omfanget. Dette ble svært godt mottatt blant de 38 som var til stede.

Hegre gikk kort gjennom vår flora-historie, fra Gunnerus' to bind på latin på 1700-tallet, via far og sønn Blytts tekstbaserte trebindsverk 100 år senere, og «Haandbogen» etter Axel Blytt som O. Dahl fullførte. På 1900-tallet kom Sørensen og Hoffstads konkurrerende skolefloraer i en rekke utgaver før vi fikk det endelige oppgjøret om framtidens flora mellom Rolf Nordhagen og Johannes Lid. Nordhagen og Lid konkurrerte kanskje ikke, men vi kjenner utfallet. *Lids flora* har så langt kommet i sju utgaver, med Elven som redaktør fra 6. utgave. Populariteten skyldtes ikke at vestlendingen Lids verk var på nynorsk, men Dagny Tande Lids eminente tegninger. Illustrasjonene var kommet for å bli.

Elven fortalte om et stort sprang i antall inkluderte arter fra den 5. til den 6. utgaven, noe som i stor grad skyldtes fremmede arter, spesielt

Reidar Elven og Hanne Hegre

Foto: Line Hørlyk

forvillede hageplanter. Dette hadde lenge vært et forsømt område, slik at floraen hadde manglet mye av det mangfoldet man kunne møte i norsk natur. Dette er også en viktig årsak til at vi trenger en ny utgave nå. Det er egentlig på overtid fordi endringene skjer så raskt, og ikke bare i vegetasjonen. Det har også skjedd mye med slekts- og familieoppfatninger etter hvert som genetiske forhold har blitt klarlagt. Familierekkefølgen i den nye floraen vil bli i henhold til den nye standarden APG IV, det vil bli nyvurderinger av kritiske slekter, 20 til 30 nye arter – i det hele tatt mye nytt å sette seg inn i for alle som følger den faglige utviklingen tett.

Et mål har vært at det fortsatt skal være mulig å ta med floraen i felt. Og som vi vet, er det fare for at store verk går opp i limingen når de blir for voluminøse. Derfor har forfatterne fundert mye på hva som bidrar til

Kristina Bjureke og Bård Bredesen

Foto: Per Madsen

plantebestemmelser, og hva som like gjerne kan legges ut som referanse-materiell på et nettsted. Dermed har noe skiftet kategori fra «book matter» til «doesn't matter». Hegre beskrev hvordan de har delt inn i A-, B- og C-taksa. A-taksa er hjemlige arter som ikke er utdødd, pluss vanlige innførte arter, mens B-taksa er utdøde hjemlige og ennå ikke fullt etablerte innførte arter. Disse to kategoriene vil bli inkludert i den trykte floraen, mens mer tilfeldige C-taksa vil bli henviset til nettsider.

Elven kom også inn på den eksplosjonen som har skjedd i datatilfanget i og med Artsobservasjoner, men beklaget at alt ikke kunne utnyttes fordi det ikke var mulig å verifisere alle observasjonene. Han ytret et sterkt ønske om et filter tilsvarende det validatorene utgjør for rødlistearter og aggressive fremmedarter. Det ble livlig debatt om hvordan dette kunne gjøres, om navnepolitikken i Artsdatabankens navnedatabase (som floraen ville følge), og ikke minst om mange av de ulike tøffe valgene floraredaksjonen sto oppi. Det måtte til slutt settes strek «noko brått» for å uttrykke det på floraspråk.

Kanskje det viktigste: Håpet er at floraen kommer ut i tide til felt-sesongen i 2021. Teksten, som det er null prosent Lid igjen av, er så godt som klar, men Tande Lids tegninger må suppleres. Det arbeides også med en nettversjon, men den ligger lengre fram i tid.

dh

Naturmangfoldloven var tema da Christian Steel fra Sabima holdt foredrag for oss på Humanistskolen den 30. januar. 27 engasjerte medlemmer var til stede, og deltok med spørsmål under og etter foredraget. Leder i ØLA, Line Hørlyk, innledet med bilder fra Fjellhamar om hvordan skjøtsel i nærnatur ikke bør foregå. I dette området virker idealet å ha blitt at skogholt og elvekanter skal tynnes, ryddes og parkifiseres, «for å gjøre det hyggelig rundt oss». Hekketid for fugler, arts kunnskap og konsekvenser for naturen ser ut til å være helt glemt. Det store problemet med dette innhøget i nærnaturen er at trær som blir

Foto: Line Hørlyk

tynnet ut, males til grov flis og spres utover skogbunnen «fordi det blir så god jord av det». Dette tykke flislaget dreper all vegetasjon (som blåbærlyng, skogstjerner, gjøkesyre, hårfrytler, breiflangre og hvitveis), gjødsler og gir grobunn for uønskede fremmedarter og tett buskvegetasjon. Kanadagullris, parkslirekne og russekål er allerede etablert i området, og

Foto: Bjørn Smevold

man kan spørre seg hvordan slike inngrep kan igangsettes uten noen form for profesjonell ledelse og kvalitets-sikring. Har nærnaturen virkelig så lav verdi? Tanken var at flere skulle kjenne seg igjen i situasjonen og få noen tips om hvordan de kan ta grep. Det er ikke alltid like lett når man er sint og frustrert og skal være hyggelig på samme tid, påpekte hun.

Christian tok oss deretter med gjennom flere paragrafer i Naturmangfoldloven. Den samvirker også med andre lover, og det er ikke lov å ignorere kunnskap. Førre-var-prinsippet skal faktisk følges, selv om dette ikke alltid blir gjort.

Dette kan DU gjøre når det gjelder områder du har kjennskap til:

- Bland deg inn i arealsaker – bidra med kunnskap
- Påvirk kommuneplanen; ha kontakt med fylkesmannen
- Skriv i avisene – ta med journalister på tur
- Påvirk kommunepolitikken – skap stolthet og positivitet
- Foreslå restaurering av natur

- Kartlegg arter – snakk opp naturen – vær stolt!
- Bekjemp fremmede arter, påvirk naboen
- Lag en blomstereng – ta initiativ, skap entusiasme

Bjørn Smevold

Visste du at bakterier har en helt essensiell rolle for overlevelsen av planter, dyr og alle andre høyere organismer? Ikke bare gjør de nytte for seg ved å fikse nitrogen og bryte ned dødt materiale for å gi muligheter for nytt liv, men de finnes faktisk inni hver eneste celle hos hvert dyr, hver plante, hver sopp. Ikke som bakterier som sådan, men som zombie-bakterier i form av mitokondrier og kloroplaster. Disse har opphav i eldgamle bakterier som for lenge siden har gitt opp all form for en selvstendig tilværelse, og heller har opprettet et mutualistisk forhold hvor både verten og zombie-bakterien er fullstendig avhengige av hverandre for å overleve. Om dette virker spennende og/eller forvirrende, hadde foredraget til Carina Rose 12. februar vært midt i blinken for deg!

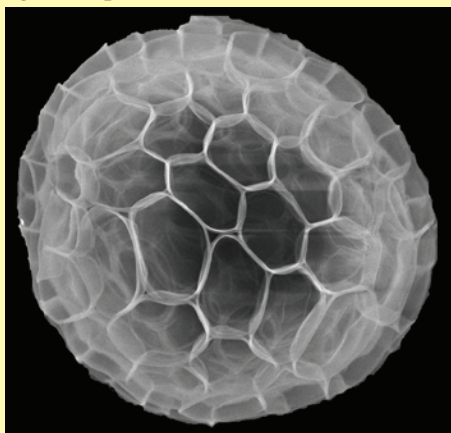
Denne vinterkvelden (som egentlig føltes som en av årets første vårdager) var det godt oppmøte og ingen mangel på interesse fra publikum. Carina tok oss med på en reise fra en verden for over 1 milliard år siden, hvor havet var rødt og himmelen grønn, og alt som levde var bakterier i havet, til den mangfoldige verden med tres-tre planter og annet høyere liv vi har den dag i dag. Med engasjement og

kunnskap guidet hun oss gjennom den evolusjonære historien av endosymbiosens betydning for både encellede og flercellede eukaryoter, og forklarte med det hvordan mitokondrier og kloroplaster inni planter, dyr, alger og sopp, egentlig er bakterier som har blitt fanget i en flere hundre millioner år gammel mutualisme, og som vi nå alle er fullstendig avhengige av for å overleve. Man tror at mitokondrier (som man finner i stort sett alt høyere liv) oppsto fra endosymbiose av bakterier som ligner på dagens alfa-proteobakterier, og at kloroplaster (som man finner i omtrent alle planter og alger) oppsto fra endosymbiose av bakterier som ligner på dagens cyanobakterier.

Så hvordan foregår egentlig endosymbiose? Encellede organismer spiser ofte hverandre ved at den større cellen omkapsler den mindre cellen og fører den inn i seg selv. Etter at den mindre cellen er ført inn i den større, begynner den større cellen skille ut enzymer som bryter ned og fordøyer den mindre cellen. Man tror at opptil flere ganger, for flere hundre millioner år siden, så prøvde en eukaryotisk celle seg på å spise en bakteriecelle, men uten å gjennomføre en vellykket fordøying. Bakteriecellen forble inni den større eukaryoten, og levde videre der inne. Dette viste seg å være en vinn-vinn-situasjon for de to partene. Bakteriecellen hadde unike egenskaper som den kunne bruke til å utføre tjenester for verten sin (som ved fotosyntese hos plantenes kloro-

plaster), mens verten kunne tilby en trygg plass å bo for bakterien. Over millioner av år har dette forholdet utviklet seg, og det som en gang var en bakteriecelle, er nå blitt et såkalt organoid i den eukaryote cellen. Organoider er for en celle som organer er for kropp, de er sammensatte deler med spesifiserte oppgaver, og man er helt avhengig av dem.

Carina forklarte også godt om plantenes outsourcing av sex til insektene som en av hovedfaktorene for blomsterplantenes store suksess de siste 100 millioner årene. På slutten fikk vi en dessert bestående av fantastiske SEM (Scanning Electron Microscope) bilder av encellede alger fra ytre Oslofjord, hvor blant annet dinoflagellatene *Azadinium spinosum* og *Pentapleura dalei* ble

© Brukt her med tillatelse fra Carina Rose, som har produsert bildet med et sveipeelektronmikroskop ved IBV på Universitetet i Oslo. Det viser antagelig en ny grønnalgeart i slekten *Pterosperma*, funnet på 5 meters dyp utenfor Bastøy i ytre Oslofjord.

vist fram i all sin prakt, sammen med krageflagellatene *Stephanoeca elegans*, *Parvicobicula socialis* og *Platypleura infundibiliformis*. I tillegg fikk vi sett på en grønnalge som kanskje er en ny art for vitenskapen! Den ubeskrevne arten tilhører iallefall slekten *Pterosperma*.

Jeg tror alle gikk hjem igjen denne kvelden med et mer fullstendig overblikk over den innviklede og sammenvevde biologiske verden vi lever i, og for mange også med en nyfunnen fascinasjon over alle de små og fantastiske vesenene som lever rett under nesa vår uten at vi legger merke til dem. Bra noen av oss har tilgang til moderne elektronmikroskoper, og har en villighet til å dele de flotte funnene sine med oss andre.

Simen Hyll Hansen

Kryptoklubben er den eneste nåværende ungdomsgruppen i Østlandsavdelingen, og ble startet et par år tilbake av entusiastiske alumner for et lav- og mosekurs på NMBU. Tanken bak var å ha et møtested for en sosial fortsettelse av den lav- og mosenøklingen som studentene hadde hatt i kurset.

Foto: Line Klausen

Kryptoklubben er hovedsakelig drevet av NMBU-studenter i Ås, men arrangementer er offentlige. I dag er det fortsatt sosiale lav- og mosenøklinger som står hyppigst på Kryptoklubbens arrangementliste. I høst hadde vi således 5 nøklekvelder, populært kaldt «kryptokvelder».

Foto: Line Klausen

Tidligere semestre har antall nøklekvelder etter sigende vært opp til det firedobbelte. Høsten 2019 har også budt på soppkontroll, plantetur på campus og deltakelse på lavseminar og soppkurs. I de første måneder av det nye år har vi krydret «kryptokvelden» med et foredrag i vinterdendrologi. Nu som knappene er på vei bort og tangen skal til å blomstre, bytter vi vinterdendrologien ut med et helgekurs med NBF-undergruppen Norsk Algeforening i nettopp: alger. Dette holdes i slutten av mars.

Line Klausen

Slipp løs din indre plantenerdi!

Da har denne lilla skjønnheten blitt valgt av Norsk Botanisk Forening og Facebook-gruppa Villblomsten til «Årets villblomst 2020». Den er ingen sjeldenhet i seg selv og vokser i hele landet, fra kyst til fjell, fra sør til nord, men likevel går tankene til midtsommerens blomsterenger i skogkanten og på setervoller. Noen steder blir den kalt sankthansblomst.

Skogstorkenebb har blomster som varierer, og det er mest tre karakterer. Det er blomsterfarge, det er størrelsene på det lyse midtfeltet, og det er blomsterstørrelse. Den siste karakteren varierer med kjønnlighet.

Først farge. Den kan variere fra rødlilla, til lys rosa til rent hvite blomster. Dette er for så vidt ikke uvanlig for blomster med rød-blå farge. Men for den svært vanlige arten skogstorkenebb kan man få inntrykk av at rent hvite blomster har større frekvens mot nord, og kan da ha noe å gjøre med lange, lyse sommernetter hvor hvite blomster er ekstra skimrende i midnattssolen og dermed fremmer krysspollinering.

Det med forstørret og tydelig avsatt lyst midtfelt (at neglen på

hvert kronblad pluss litt ut på hver kronbladflate er rent hvit) synes å være en variant som kan dukke opp hvor som helst. Men ganske sjeldent. Slike varianter har hagebrukere alltid samlet på, og det finnes mange slike kultivarer av ulike planter. Jeg har aldri sett slike varianter av skogstorkenebb for salg. Den er da også sjelden dyrket som pryddplante – av en eller annen grunn.

Så det med kjønnet og størrelse. Storkenebb har en tendens til å være såkalt gynodioik. Det vil si at det kan være populasjoner som har

planter med to typer blomster. Enten planter med vanlige blomster med velutviklede både støvbærere og fruktknute i en og samme blomst.

Eller planter med blomster som funksjonelt er hunnkjønn, og da med forkrøplede, ikke funksjonsdyktige støvbærere. De strekker seg ikke ut av blomsten, men forblir som små forkrøplede støvbæreranlegg nede mellom kronblad og fruktknute. Slike rent hunnlige blomster har dessuten en tendens til å ha litt mindre kronblad enn de vanlige hermafrodittblomstene. Fenomenet gynodioiki kan betraktes som en tilpasning for å fremme krysspollinering. Det er ganske vanlig i planteriket, og slike planter kan sees på som en mellomting mellom rent dioike arter og hermafroditter.

Bladene til skogstorkenebb får ofte fantastiske høstfarger. Et kjennetegn er dype skar mellom opptil sju bladfliker. Det har gitt planten navnet «sjuskjære» noen steder

Det latinske slektsnavnet *Geranium* betyr trane på gresk. Det henspiller på at frukten likner på nebbet til en trane, eller stork som det har blitt til i

Frukten likner nebbet til en stork. Tre delfrukter løsner ved en mekanisk spenning når frukten er tørr og moden, og slenger frøene av gårde

Norge. Artsnavnet *sylvaticum* er etter skoggudinnen Sylvia i betydningen «hører hjemme i skogen».

Line Hørlyk (innledning og foto) og Anders Often (fagtekst)

Håkan Billing (NOF) sammen med Line Hørlyk, Simen Hyll Hansen og Carina Rose (NBF-ØLA) ved festbordet i Oslo rådhus

Miljøhovedstadsåret 2019 ble avsluttet med fest for alle samarbeidspartnere i Oslo rådhus på formiddagen den 16. desember. Det er ikke hver dag man blir invitert på fest i rådhuset, kanskje bare «once in a lifetime», så det var veldig hyggelig å være der. I den store festsalen stod et digert juletre og bordene var dekket med damask og porselen – kanskje det samme som nobelprisvinneren hadde spist av en uke tidligere? Og med de store veggmaleriene som omkranser salen var det veldig høytidelig og flott. Norsk Botanisk Forening – Østlandsavdelingen var representert av Simen Hyll Hansen, Carina Rose og Line Hørlyk. May Berthelsen har flere verv, og stilte denne gangen også for Studieforbundet natur og miljø.

Overskuddsbord

Menyen vi fikk servert, ble kalt overskuddsbord. Den bestod av mat som vanligvis ville blitt kastet fordi det ikke er nok etterspørsel, eller fordi grønnsakene ikke har en standardisert størrelse som de store matvarekjedene etterspør. På bordene lå det litt snacks som bl.a. flatbrød bakt på emmer og grønnkålchips, som var veldig gode. Rømme utgått på dato med purreaske, ble litt rynke på nesa. Men eplemost fra Epleslang, som presser epler fra villahager der eieren gir bort de eplene de ikke bruker selv, den var veldig god. Potet og purreløksuppe til forrett var helt nydelig. Det store matbordet bestod av store mengder kål og rotgrønnsaker, surdeigsbrød, høne og sau fra det store fryselerageret.

Med alkoholfri velkomstdrikk laget av villplommer: May Berthelsen og Line Hørlyk (øverst) og Carina Rose og Simen Hyll Hansen

Sauen smakte ... ja, stramt, hørte jeg noen si. Så sau er nok for spesielt interesserte. Men alt det andre var veldig godt, selv om det var temmelig tungt fordøyelig. Alle som ville, kunne ta med restemat hjem i utdelte pappbokser, så det ikke ble igjen rester. Det gjorde vi, men sauen var det ingen som rørte. Sitter litt igjen med den følelsen av at denne menyen også burde vært servert på julebord litt høyere opp i hierarkiet, for vi som var på denne tilstelningen, er jo de som er bevisste på matsvinn og virkelig gjør noe med det i hverdagen. Sender likevel en takk til de kreative kokkene som laget denne maten.

Taler og underholdning

Ordfører i Oslo, Marianne Borgen, ønsket velkommen og takket alle samarbeidspartnere, lag og foreninger som hadde stilt opp og laget mange aktiviteter gjennom hovedstadsåret. Byrådsleder Raymond Johansen fortalte om visjoner for Oslo fremover. Mer eller mindre kjente artister fra Oslo underholdt med sang og musikk som var veldig fin og ny og ganske urban.

Man sitter imidlertid igjen med følelsen av at grønn ikke er grønn, slik vi naturorganisasjoner ser det. Jeg tror ikke ledelsen har fått med seg alt det som vokser og gror av ville planter. Det var mest fokus på at det dyrkes grønnsaker i byen, og at det legges grønne tak på bygninger (og selvfølgelig på at alle skal kjøre el-bil eller el-kollektivt). 80 prosent av

Norges ville arter vokser faktisk i Oslo fordi det er kalk og et gunstig klima her, og mange av artene er på rødlista. Men dette har nok ikke nådd frem. Etableringer av nye blomsterenger ble nevnt, spesielt hos gravferdsetaten som har begynt å lage enger for pollinerende insekter på kirkegårder. Disse blir slått og hesjet om høsten. De har også anskaffet el-sykler for kister, slik at man kan få sin siste reis på sykkel, fremfor med en dieseldrevet amerikansk Dodge, som de så fint sa det. Fine tiltak, men vi grønne organisasjoner har nok fortsatt mye å jobbe med fremover. Tenk bare på hvor mye store trær bidrar med til ren luft – helt gratis. Men alt i alt har miljøhovedstadsåret vært en fest, og avslutningen var et juleeventyr vi aldri vil få oppleve maken til igjen.

Line Hørlyk

Foto: Bjørn Smevold

Materiell til stands

Dersom noen av medlemmene våre ønsker å stille med en stand eller natursti i forbindelse med arrangementer i nærområdet sitt, så kan de kontakte daglig leder i Norsk Botanisk Forening (*post(at)botaniskforening.no*) og få litt brosjyremateriell og vervefolder til slik bruk. Vi har forskjellig materiell til ulike typer arrangementer som man kan dele ut eller bruke til premier. Husk at det er veldig populært hvis du selv lager en planteliste fra nærmiljøet til utdeling også.

Kurs

ØLA er gjennom NBF medlem av Studieforbundet natur og miljø. Studieforbundet bevilger voksenopplæringsmidler til aktiviteter som har «et planlagt læringsmål». Det er studieplaner på nettsidene til Studieforbundet. Du som medlem, kan ta initiativ til å sette i gang et kurs, en tur eller annet. Opplegget må vare i minst 8 timer og minst tre må delta.

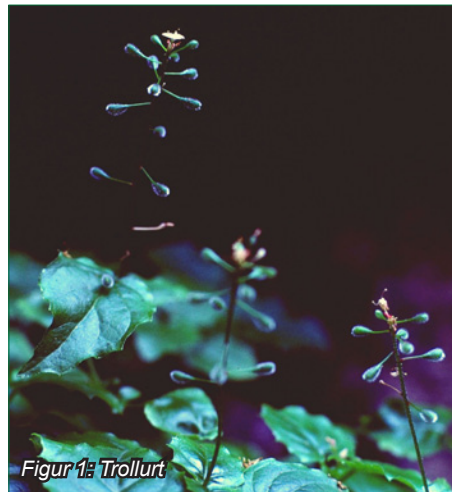
Ta kontakt med May Berthelsen: *may.berthelsen(at)gmail.com* eller 916 12 965.

Finnes det uoppdagede skatter i ditt nærområde? Noen tenker kanskje at man må dra til spesielle lokaliteter som den svært kalkrike Slåttemyra ved Nittedal eller kalktørrengene på Hovedøya for å oppleve planter det er verdt å se, eller verdt å registrere. Sant nok finnes det mange spesielle og truede arter på nettopp slike kjente og kjære plasser, men de er nettopp også det – kjente og kjære. For å finne nye lokaliteter for vanlige og mindre vanlige arter må man oppsøke plasser som ikke er særlig nøye kartlagt. Dette behøver ikke være 10 mil innover en gjengrodd sti på Finnmarksvidda. Det kan faktisk være 10 meter fra den mest brukte stien rundt Sognsvann!

Trollurt og rognasal

En kjølig sommerdag i 2019 gikk jeg en tur rundt Sognsvann – et av de mest populære turområdene i Oslo-området – og ble lokket vekk fra stien av en bekk som gikk oppover skråningen, vekk fra vannet. Folk hadde ferdes langs denne bekken før, det var en orienteringspost vel 5 meter innover i skogen med godt nedtråkket vegetasjon rundt. Forbi orienterings-

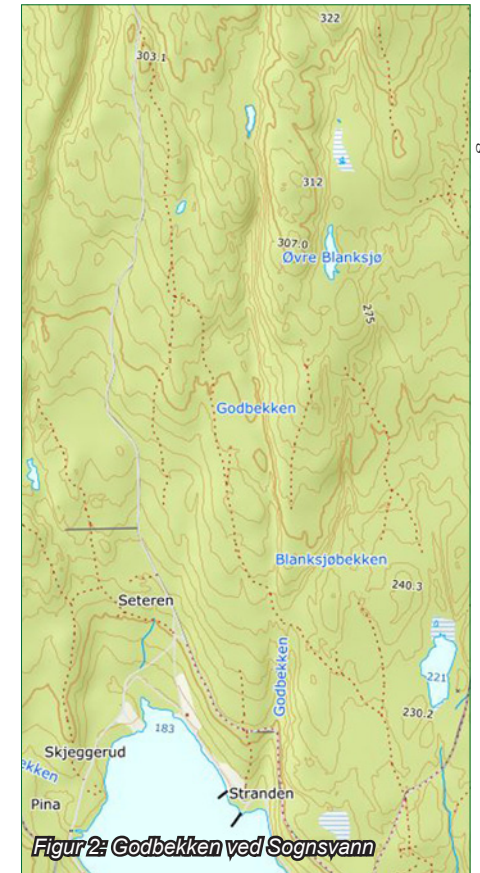
Figur 1: Trollurt

posten og videre opp langs bekken så vegetasjonen frodig og fristende ut. Der så det ut som vannet hadde litt kalk og næring i seg, som betyr muligheter for funn av mer krevende arter. Jeg rakk ikke gå lengre enn 5 nye meter før jeg mellom to store steiner så en merkelig og skinnende grønn farge på bakken. Det så først ut som mange små spirer fra et eller annet tre, men det tok ikke lang tid før en gammel venn lot seg kjenne, dette var nemlig trollurt. Oppover langs bekken var det flere store tepper med denne lavtvoksende bekke- og fuktighetselskende skogsarten.

Trollurt (figur 1) liker seg best i noe næringsrike, fuktige sig eller bekkekanter i halvåpen skog. Den er på nasjonalt plan ingen sjelden eller truet art, og er registrert i alle landets fylker med til sammen 4800 funn. Til tross for dette har en stor populasjon sittet uoppdaget og uregistrert rett ved et svært populært badevann i trolig mange år. Hvis man ser på nærområdet i Artskart, vil man se at det er registrert trollurt flere steder i nærheten av Sognsvann, slik som ved Sandermosen på den andre siden av Maridalen. Samtlige punkter på kartet er fra før 1970.

Turen gikk videre oppover bekken (som etter en sjekk på kartet viste seg å hete Godbekken) og arter som tyrihjel, sumphaukeskjegg, vendelrot, sløke, kranskonvall, hvitbladtistel, krossved, fredløs, svartor, tysbast, trollbær og blåveis ble funnet. Også en enkelt blankmispel, som er i

kategorien SE – svært høy risiko i fremmedartslista, ble funnet. Dette unge individet ble revet opp med roten og hengt til tork på en kvist. Alle disse artene var nyfunn, da ingen noen gang har registrert karplantearter langs dette lille vassdraget (figur 2).

Figur 2: Godbekken ved Sognsvann

Ved bekkens ende (eller med andre ord dens start) tok jeg en skarp sving østover for å ta meg ned til Maridalsvannets nordvestre hjørne, Hammen. Igjen fant jeg en bekk jeg kunne

Figur 3: Rognasal

følge, denne gangen nedover. Langs bekken var det kalkindikatorer som blåveis, hvitmaure, mjødukt, hvitbladtistel og en avblomstret nattfiol/grov nattfiol, mens det på siden av bekken kun var fattig blåbær- og lyngvegetasjon.

Omsider traff jeg på en grusvei, og sammen med bekken som her var lagt i rør, krysset jeg grusveien og fortsatte på den andre siden. Noen titalls meter videre inn på andre siden hadde skogen flatet seg ut litt, og bekken flatet seg ut sammen med skogen. Det sildrende vannet var blitt et virvar av mindre bekker og små dammer som holdte skogbunnen fuktig og antageligvis tidvis oversvømt. Arter som ballblom, hvitmaure, trollhegg og rognasal var å finne der.

Rognasal (figur 3) var et uventet funn på et slikt sted, da arten helst

vokser i tørre skråninger, på berg og andre steder som opplever noe tørke og helst er ganske varme. Individene av rognasal på lokaliteten var ikke særlig gamle (kanskje 3–8 år), så det kan tenkes at populasjonen utgår et år i framtiden med spesielt dårlige kår. Tidligere er rognasal kun registrert to ganger i Maridalen: I 1929 langt nord i dalen nær Skar, og i 2005 på en tørr slåttemark sør i dalen med forekomster av solblom og andre engarter. I tillegg kan det nevnes at ett individ av rognasal som ennå ikke er lagt inn på Artskart ble observert rett vest for Maridalen kirke senere på året.

Grønnburkne i Nordmarka

Grønnburkne er en liten og vakker bregneart som ligner en del på sin nære slektning svartburkne. De kan enkelt skilles ved at fargen på hovednerven til hvert bregneblad er grønn hos grønnburkne og brunsvart hos svartburkne. Selv om de ser så like ut

Figur 4: Grønnburkne

som de gjør, og selv om begge liker å vokse rett ut av bergvegger som helst skal ha litt kalk i seg, så har de nokså forskjellige utbredelser. Svartburkne liker seg best i lavlandet og langs kysten, mens grønnburkne er vanligere på fjellet og nord i landet. Derfor var det en hyggelig overraskelse å møte et enkelt individ av grønnburkne på et lite bergutspring i en østvendt gammel granskog rett vest for Langdalsvann i Nordmarka i 2016 (figur 4). I 2017 arrangerte Ung botaniker en ny tur til dette området for å sjekke om det var flere individer der, men ingen ble funnet.

Det er fra før to registrerte lokaliteter med grønnburkne i nærheten av denne lokaliteten: Et område ved Tømte med funn i 1963 og 1999, ca. 1 km sørvest for «vår» lokalitet, og et område ca. 1 km øst for vår lokalitet med funn i 1961.

For de to punktene i førstnevnte område er det rapportert om samme vekstvilkår som på vår lokalitet, altså skyggefulle kalkberg i granskog. For sistnevnte område er ikke vekstvilkår oppgitt, og nøyaktigheten er på over 1000 meter, som kan gjøre gjenfunn vanskelig. Likevel ble en tur i juni 2018 lagt til dette siste området, som i tiden etter 1961 har gjennomgått minst to flatehogster (figur 5).

Flatehogstene har ikke dekket hele området, men har heller tatt for seg mange «små» flekker på noen hundre meter, med noen eldre flekker skog stående igjen mellom de åpne sårene som skogbruket har etterlatt seg.

For å strø salt i sårene har skogbruket også plantet tett i tett med unge grantrær i noen av hogstflatene, som for mennesker betyr at det er vanskelig å gå, og for planter betyr at det er vanskelig å leve. Ingen arter av

Figur 5: Flatehogst ved grønnburknelokalitet

interesse ble funnet på hogstflaten, og den modne skogen mot toppen av bakken jeg hadde gått langs, begynte å se mer og mer fristende ut. I denne bratte bakken med løse steiner hadde også skogbruket tatt seg fram, men her hadde de heldigvis ikke plantet tett i tett med ung gran.

Da jeg var snaue 10 meter fra grensa mellom hogstfelt og skog registrerte øyekroken en kjent samling farger. Overgangen rosa, fiolett til kjemisk blått skrek ut «Her er vi!». Det var vårerteknapp, en vidunderlig art som indikerer at skogen er varm, noe tørr, kalkrik, og ikke altfor tett plantet igjen med grantrær. Rett ved vårerteknappene var et kalkrikt bergutspring dekt av mose, gress og ... grønnburkne!? 1, 2, 3 ... 12 kraftige tuer grønnburkne voksende lysåpent på dette nordvendte berget i skogen. Bare noen meter unna var enda en knaus med nye 13 tuer (tittelfigur). Sammen med grønnburknene og vårerteknappene bodde det noen markjordbær, trollbær og skogstjerneblom. Trolig hadde disse små flekkene vegetasjon klart seg fordi hogsten hadde hentet ut trærne nedenfra i den bratte bakken, og tungt maskineri hadde derfor ikke kjørt helt til toppen av hogstfeltet.

Jeg fulgte bakken oppover på jakt etter flere flekker god vegetasjon. Bakken hadde begynt å flate ut, og et bittelite høgstaudeområde med tyrihjel, ballblom, og litt hengeaks på kantene viste vei i retning en bratt kløft i terrenget. Denne rundt 20–30

meter brede kløften med rundt fem meter berg på hver side var nokså lysåpen, og på berget kunne man finne lyskrevende arter som bergskrinneblom. Sammen med bergskrinneblomen vokste arter som vårerteknapp, blåveis, krattfiol, firblad og stortveblad. Bortgjemt oppi bergveggen var det også her grønnburkne, men dette individet så ut til å være enslig. Kløfta fortsatte i nordlig retning, men rundt 40 meter nord for denne flekken startet et nytt hogstfelt, og ingen interessante arter ble funnet der. Kanskje var dette en lysåpen kløft i skogen med gjennomgående god artsrikdom før flatehogstene startet? Kanskje var det et sig av kalkrikt vann i kløften, og en fargerik høgstaudeeng av tyrihjel, ballblom, strutseving og skogstorkenebb.

Stavklokke på Ringnes

Også når man er ute på fornøyelse kan man gjøre oppdagelser. Ringnesfestivalen, avholdt annethvert år i nærheten av Skotbu, så naturmessig først ut til å være et kjedelig område med nedtrampet, kortklipt gress. Det hjalp ikke på botanikkhumøret at det var videre tap av potensiell artsrikhet i nærområdet grunnet kraftig gjødsling på åpne områder og hard skogsdrift på tresatte områder. Men ved nærmere undersøkelser viste det seg at også her bor det planter det er verdt å hilse på!

Carina Rose og undertegnede gjorde en fullstendig artsliste for festivalområdet, inkludert skogholtet og åkerkantene som festivalområdet grenser

til. Det ble funnet sammenlagt 114 karplantearter på selve festivalområdet, og i nærområdene ble det funnet noen ekstra titalls arter. Selv om det for det aller meste var ultratrivielle arter der, som vassarve, ugrasklokke, kvassdå og engsyre, så utgjør ofte mange vanlige arter til sammen et flott mangfold. I kanten mellom åker og festival var det åkervortemelk, flikbrønsl, linbendel og åkersvinerot. I den steinete vegkanten var det små mengder av fingerstarr, maurarve, geitskjegg, nesleklokke, trollhegg og frømelde. I kanten mellom planteskogen og festivalområdet var det knollerteknapp, markjordbær, liljekonvall, engfiol, gulaks, hvitveis og hvitmaure. I den kortklipte plena var det dvergversjoner og basalblader av bakkeveronika, tveskjeggveronika, legeveronika, åkerforglemmegei, tepperot, føllblom, hvitkløver og prestekrage.

Ved inngangen til festivalområdet var det noen blåfarger nedi grøftkanten. Store spir med klumper av blått på toppen var ikke til å ta feil av, her var rødlistearten stavklokke (kategori NT – nær truet). Stavklokke (figur 6) har vært i svak tilbakegang de senere årene, antagelig grunnet opphør av utmarksbeite. Den liker seg i varme bakker og lysåpninger, og har i moderne tid funnet en ny nisje som grøfteplante. Der hvor veikantene ikke slås for ofte, kan denne toårige arten virkelig trives. Populasjonen av stavklokke i Skotbu besto av 8 blomstrende individer, og 10 eller

Figur 6: Stavklokke

flere sterile rosetter. Alle sammen vokste på et område på 3–5 meter på nordsiden av grusveien inn til området, og det kan tenkes at populasjonen kjapt kan utgå ved tilfeldige inngrep. Nærmeste kjente forekomst er registrert i 2010, ca. 2–3 km nordøst for den aktuelle lokaliteten.

Gulveis ved Rikshospitalet

Til slutt, et funn helt i nærområdet. De aller fleste har erfaring med blåveis og hvitveis, men har du hørt om gulveis? Gulveis kan ligne svært mye på hvitveis i bladform og voksemåte, bare at

den har helt gule blomster istedenfor (figur 7). En hybrid mellom gulveis og hvitveis er også kjent, og kalles populært for «halvveis».

Hvis du noen gang har besøkt Rikshospitalet i Oslo, så vet du kanskje at det renner en fin bekk, Sognsvannsbekken, like i nærheten. Om du krysser denne bekken, kommer du til et rikt område med en godt bevart tørreng som blant annet er hjemmet til hjorterot, nesleklokke, marianøkleblom, gulmaure, engtjæreblom og fagerklokke. Hvis man følger bekken videre oppstrøms, går man forbi vekslende eldre og yngre skog, og noen helt åpne områder. Gamle flybilder avslører at det så sent som i 1997 var flere pløyde åkerlapper her, men som siden den tid har ligget brakk og grodd igjen. Noen av de gamle jordene har grodd igjen med unge løvtrær, mens andre er mer preget av høyt gress, geitrams og kanadagullris. Der det er løvtrær, har noen arter begynt å etablere seg på skogbunnen. Planter som hvitveis, skogsvinerot, brennesle og nyresoleie er i full spredning utover den ellers leirete og mosedekte bakken under løvtrærne. Og i tillegg til dem, er det altså gulveis.

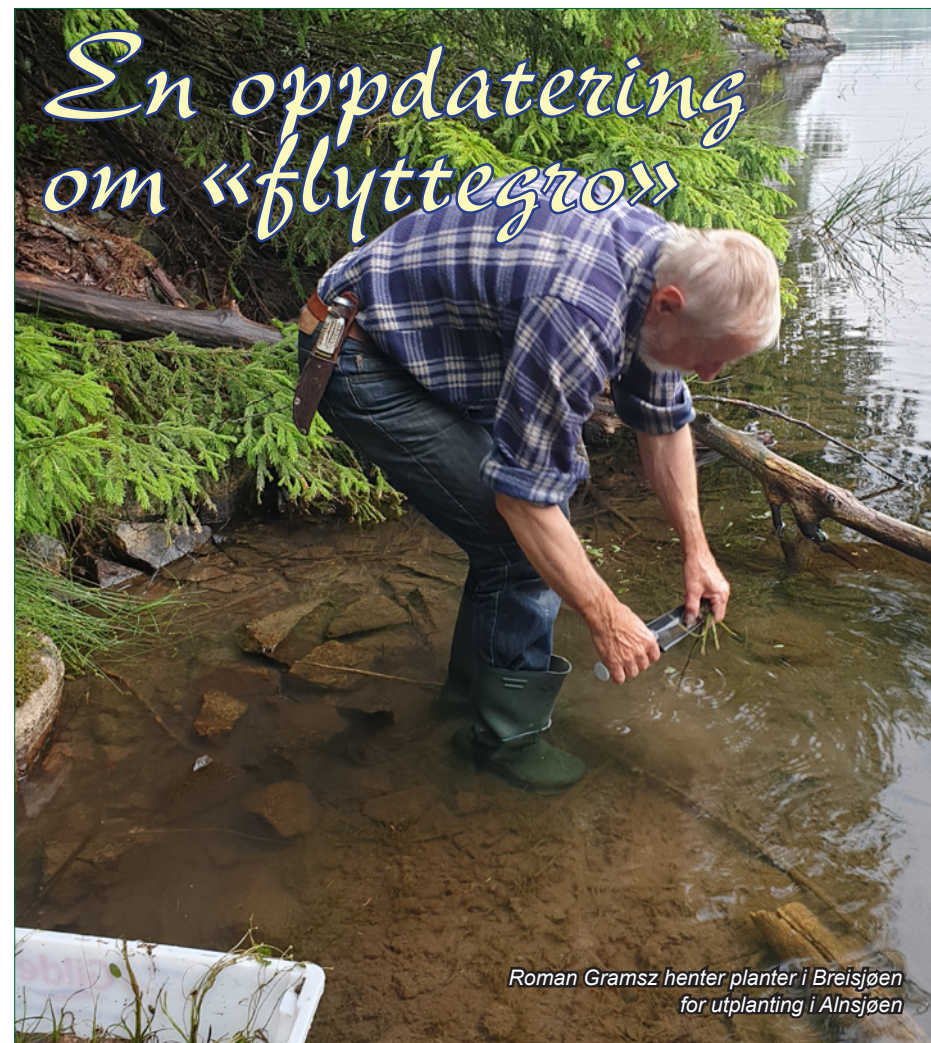
Figur 7: Gulveis

To relativt små kloner av gulveis har funnet sitt sted her i ungslogen langs Sognsvannsbekken, og de ble oppdaget først i 2017. De kan ikke ha levd her lengre enn siden 1997 da dette var en aktivt pløyd åker på den tiden, og må nødvendigvis ha spredd seg hit på et eller annet vis i senere tid. Hvor denne spredningen har skjedd fra er ukjent, da det ikke er noen kjente forekomster i umiddelbar nærhet. Det er ikke utenkelig at dette egentlig er en hagespredd gulveis, men det kan jo også hende at det finnes noen ukjente naturlige populasjoner i nærheten.

Ut på eventyr

Om det skal være to ting man tar med seg fra dette, så er det 1) å alltid holde øynene åpne for nye plantefunn, og 2) å ha det gøy med å gå på oppdagelsesferd utenfor stien. Selv bare det å gå et par meter vekk fra stien kan avsløre uoppdagede populasjoner som kan fylle inn hull i kartet. Ikke minst er det berikende å utforske nye områder på en slik måte. Man føler fort at man er ute på eventyr, og man forholder seg til verden på en mye mer direkte måte enn til vanlig. Man er mer til stede. I tillegg til hva man selv opplever, så bidrar man til et viktig prosjekt for overvåkning av norske arter og deres utbredelser. Nå er våren kommet, og vi er godt inne i et nytt tiår. På med utesko, notatbok og GPS (om du har): plantene venter!

Simen Hyll Hansen

Roman Gramsz henter planter i Breisjøen for utplanting i Alnsjøen

Flytegro er en sterkt truet art som i Norge kun er kjent fra fem sjøer i Lillomarka i Oslo, stort sett i vann med drikkevannsrestriksjoner. Norge har det som kan være noen av de større bestandene i Europa. Damarbeider og nedtapping uttryddet de

fleste plantene i Alnsjøen, i det som var den største norske bestanden, for rundt 12–13 år siden. Nå er kun 2–3 små lokaliteter kjent. Norge har de nordligste forekomstene, og det er langt til de neste. Dette gjør de norske forekomstene spesielt verdifulle.

Dels grunnet et damdirektiv fra EU, er Breisjøen, som nå har den største norske bestanden på kanskje over en million planter, besluttet nedtappet med 6,5 meter fra april 2020 frem til høsten eller vinteren. Breisjøen skulle opprinnelig tappes ned i 2019, men dette ble utsatt til 2020. Vi vet foreløpig ikke hvordan utbruddet av koronaviruset Covid-19 vil påvirke arbeidet.

Floravokterne Per Madsen og Gunnar Klevjer har i flere år overvåket bestandene fra land, og de har tatt noen fantastiske undervannsvideoer av flytegre ved hjelp av båt og GoPro-kamera montert på stang. Per og Gunnar har også uttrykt sin bekymring for bestandene overfor ansvarlige myndigheter, for å gjøre oppmerksom på at arten trenger beskyttelse for å overleve. Botaniker og limnolog Roman Gramsz er også medlem av Norsk Botanisk Forening, og arbeider for stiftelsen Norsk Naturarv. Han har forsket på flytegre i 12 år, og er landets fremste autoritet på arten. Vi anbefaler å lese to utmerkede *Blyttia*-artikler (2/2018 og 2/2019) som han har publisert om dette arbeidet. Norsk Naturarv har mottatt midler direkte over statsbudsjettet for sitt arbeid med truede arter, blant dem flytegre.

Flere har stått på for å skape oppmerksomhet omkring flytegre, og undertegnede satt våren 2019 i telefonen i nesten 14 hele dager i samtaler med funksjonærer og beslutningstakere i ulike offentlige

organer, forvaltningen og ulike lag og foreninger som engasjerer seg. Sommeren 2019 deltok Jan Wesenberg og undertegnede sammen med Tor Øystein Olsen, Roman Gramsz, Lars Ove Hansen og Ranjeni Sivasubramaniam fra Norsk Naturarv i et totimers møte med daværende miljø- og klimaminister Ola Elvestuen og hans medarbeider Lajla White. Mye av møtet ble satt av til flytegre, i tillegg til Norsk Naturarvs andre saker.

I løpet av sesongen 2019 flyttet Roman Gramsz og undertegnede et sted mellom 5 000 og 10 000 individer av flytegre i ulike stadier fra Breisjøen til Alnsjøen, for å ha en reservepopulasjon i tillegg til planlagte *in situ*-tiltak i Breisjøen. Vi har

også levert noen planter for *ex situ*-bevaring til Botanisk hage i Oslo, i tillegg til at de har hentet noen planter selv. Simen Hyll Hansen i NBF om-døpte arten til «flytegre» etter dette. Vann- og avløpsetaten har vært svært behjelpelige med kjøretillatelse, nøkler, båt og hytte, og hva vi måtte ha behov for. Vi er takknemlige for dette!

Planen er at vi gjennom sesongen 2020 skal fortsette arbeidet med flytting av flytegre for å bevare en reservepopulasjon, i tillegg til at vi skal samarbeide med etaten, konsulentfirmaer og entreprenører for å bevare arten. Virusutbruddet gjør det usikkert når arbeidet kan settes i gang. Floravokterne vil også vurdere tiltak ut fra hvordan situasjonen utvikler seg. Roman vil publisere mer spennende materiale om flytegre, og vi vil holde medlemmene våre oppdatert om hva som skjer fremover i bevaringsarbeidet.

Du finner flere bilder og mer informasjon på [instagram.com/botanistgonewild](https://www.instagram.com/botanistgonewild) og [instagram.com/florkonsulenten](https://www.instagram.com/florkonsulenten).

Bjørn H. Smevold

Ny bok

RAVINENE. Østlandets jungel
Sverre Solberg
Isfugl Forlag 2019
ISBN 978-82-303-4275-6

Man hører nesten fuglekvitter i bakgrunnen når man leser denne boka, der den tar oss med ned i ravinenes jungel av bregner og orekratt, langs stille elver og bekker og til vakre skråninger med blomsterenger og slåttemark. Det er svært få steder i verden man finner slike ravinelandskap som på Østlandet og Romerike. De er unike. Bare synd at dette grønne årenettet i landskapet stadig forsvinner bit for bit på grunn av utbygging og endret arealbruk. En spennende, vakker og informativ bok om og se, forstå og verne om nærnaturen og mangfoldet der, nå og for fremtiden.

Line Hørlyk

Bergmynte tiltrekker seg sommerfugler

Foto: Dag Hovind

15 ting du kan gjøre i nærmiljøet

Her er 15 ting du kan gjøre i hagen eller i nærmiljøet for å ta vare på ville planter, småfugler og pollinerende insekter:

1 Ta vare på selje. Den blomstrer om våren med pollen og nektar som er viktig for de første insektene. Dessuten overvintrer bladlus i knoppene. Disse spiser fuglene, og knopper og skudd er næringsrike i seg selv.

2 Hegg og rogn (og frukttrær) har blomster om våren med pollen og nektar til humler og bier, og bær til fuglene om høsten. Samme med blåbær.

3 Bringebærkjerr, stornesle og død ved (gamle vedstabler, stubber, kvisthauger) er viktige steder for insekter som villbier, sommerfugler og humler. Det er faktisk hjemmene deres. Her overvintrer de, her legger de egg som blir til larver, og her

finner de mat, godt beskyttet fra rovinsekter og fugler som spiser egg og larver. Kanskje en grunn til at det heter neslesommerfugl og tistelsommerfugl? Humlene elsker de unnselige bringebærblomstene. La litt slikt villnis stå i fred i utkanten av enger og hager og skogholt. Her kan du ofte høste noen gode villbringe-bær på sensommeren i belønning.

4 Plant villroser og roser som har åpne blomster der det er lett å komme til nektar og pollen, og som er viktig mat. (Men styr unna rynkerose som har høy risiko på fremmedartlista og er forbudt å omsette.)

5 Gran og furu har kongler med frø som fugler og ekorn spiser. I trærne er det fine gjemsteder og reirsteder. Granhekk fremfor tujahekk. Ei furu er ikke død selv om den er tørr i toppen. Der trives hakkespetter.

6 Vær forsiktig med å plante ut importerte arter med jordpote. I jorda følger det med mange organismer: sopp, skadeinsekter og frø fra fremmedarter. Slå i så fall jorda forsiktig av i en pose, og sorter denne med søppel som skal til forbrenning.

7 Skjær ned edelgran når den begynner å få kongler. De har et ekstremt spredningspotensial med små frøplanter som utkonkurrerer det meste som vokser på skogbunnen.

8 Ta vare på store trær.

9 Ikke hogg/tynn skog om våren og sommeren når det er hekketid for fuglene. Vent til oktober eller november hvis det er nødvendig.

10 Fjern hageavfall/gressklipp fra blomsterenger der det er slått, fordi villblomstene må ha næringsfattig jord. Ikke spre oppkutta flis utover skogbunnen. Det dreper alle små, sarte planter og gir grobunn for fremmedarter. All form for gjødsling er det hageblomster og grønnsaker som vil ha. Her er det viktig å skille, ellers overtar mer næringskrevende arter som utkonkurrerer villblomstene. Da utrydder vi villblomstene våre, og vi mister naturmangfoldet.

11 Plant nektarrike planter. Du finner gode eksempler på nettsiden www.blomstermeny.no.

12 Småfugler som sisik og stillits spiser frø fra borre og mjødukt. Bjørkefrø er også fuglemat.

13 La litt av plenen din blomstre. Bruk eventuelt høyere klippehøyde. Humler elsker kløver. La det blomstre i veikanten, eller klipp rundt villblomstene som blomstrer.

14 Lær deg litt om fremmedarter og invasive arter. Fjern dem og send til forbrenning. Ikke kast hageavfall i skogholt og veikanter.

15 Det er ikke forbudt å ha gamle stauder som har havnet på svartelista i hagen, men de må klippes ned før de setter frø, og sendes som vanlig søppel til forbrenning. De skal ikke sorteres som hageavfall eller komposteres. Man må også luke rotskudd som «kryper under gjerdet».

Line Hørlyk

Tidligere utgaver

Vi har et lite restlager av tidligere utgitte *Firbladet* og *Blyttia*. Ta kontakt med ØLA-styret hvis du vil ha noen tidligere utgaver. E-post: [styret\(at\)nbf-ostland.no](mailto:styret(at)nbf-ostland.no). Vi minner også om at alle utgitte nummer av *Firbladet* ligger elektronisk tilgjengelig på ØLAs hjemmeside: www.nbf-ostland.no

Galnebær *Scopolia carniolica* hører til søtvierfamilien Solanaceae, som er kjent for sine mange giftige arter, der flere har en historie som medisinsplanter. Den stammer fra sentral- og sørøst-Europa, fra øst i Alpene til øst i Karpatene, naturalisert østover til Russland. En form finnes nord på Balkan, blant annet i Slovenia, og en underart eller beslektet art finnes i Kaukasus.

I Norge har den vært dyrket i lang tid, og kan finnes i gamle hager. Den er særlig kjent fra Romerike og på Hedmarken i Mjøsregionen. Arten dyrkes også på Asker museum, og det er kjent at den skal ha blitt dyrket på naboeiendommen, som er Arne Garborgs gamle hage.

Galnebær forviller seg her og der i naturen, og kan påtreffes i rik løvskog, i veikanter, og rundt plasser der

det dumpes hageavfall. Jeg har selv truffet på den i skogen ved Nebbursvollen på Lillestrøm, og ved Alby på Jeløya. Fremmedartdatabasen kategoriserer den som en art med lav risiko, det vil si at den ikke regnes som en invasiv art.

Lokale navn er kjerringserk eller kjerringstakk, og man kan lett forstå hvorfor, når man ser på de hengende, klokkeformede blomstene som kommer i april og mai.

Det er en flerårig urteaktig plante med tykk krypende rotstokk, som med tiden danner tette matter. Arten blir 30–60 cm høy, og har brunlige eller brunfiolette blomster, som er brune, brungrønne eller gulaktige på innsiden. Den danner brunsvarte frø i tørre, begerliknende frøkapsler.

Galnebær har vært dyrket som hageplante og medisinsplante, og har tradi-

sjonelt sørøstover i Europa hatt en liknende bruk som alruene *Mandragora officinalis*, bulmeurt *Hyoscyamus niger*, og dels belladonnaurt *Atropa belladonna*. Galnebær er for øvrig det danske navnet på belladonnaurt. Arten er svært giftig, og eksperimentering med plantens virkestoffer frarådes på det sterkeste. Den regnes som dødelig giftig, og inneholder giftige alkaloider som scopolamin, atropin og hyoscyamin. Scopoderm reiseplaster er for eksempel laget med scopolamin. Planten har i flere land vært brukt som smertestillende sammen med morfin, og også som et slags sannhetsserum. Den har hallusinogene egenskaper. Den har også vært brukt som et rusmiddel, og som et afrodi-

siakum. Flere kilder oppgir at den skal kunne gjøre en utpekt mann til en velvillig elsker.

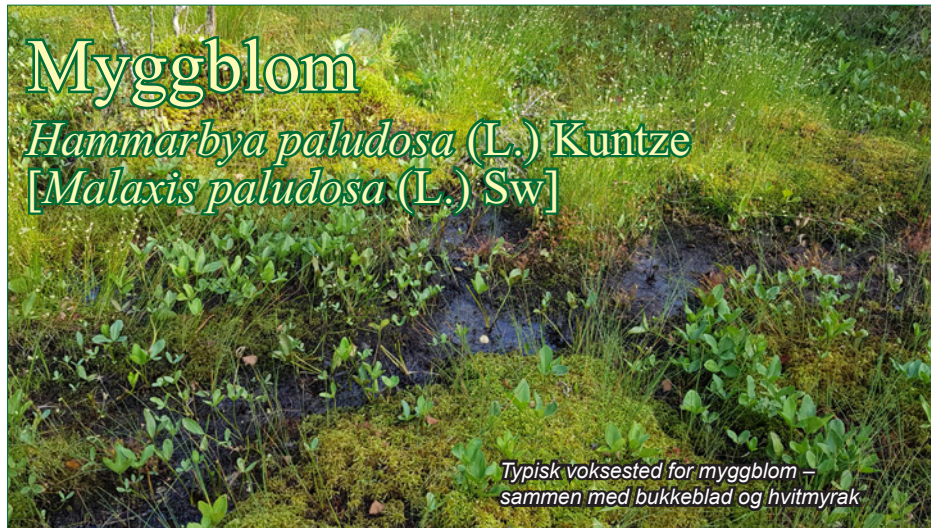
Galnebær har ikke bær, slik noen neppe blir fristet til å spise den. Jeg har selv dyrket arten i en årrekke, med barn som tidlig lærte at ikke alt i naturen er til for å konsumeres. Jeg var så heldig å få flere store matter av en nabo på Lillestrøm som skulle utvide verandaen, og den hadde nok stått der siden huset ble bygd på 50-tallet.

Planten er et hyggelig og ganske så sjeldent bekjentskap som vi kan treffe på i vår nære natur, og som neppe utgjør noen fare for biomangfoldet vårt.

Bjørn H. Smevold

Verv i Østlandsavdelingen

Vår blomstrende forening vokser med stormskritt, og vi trenger hele tiden folk til å hjelpe til med ulike saker innen styre og stell, arrangementer, møteforberedelse, turledere og kurs- og foredragsholdere. Kunne du tenke deg å bidra med noe i vår hyggelige forening? Da er du alltid velkommen til å ta kontakt med noen av oss i ØLA-styret eller på styrets e-postadresse: [styret\(at\)nbf-ostland.no](mailto:styret(at)nbf-ostland.no). Opplæring vil bli gitt til de som ønsker det.

Myggblom er en liten myrplante i orkidéfamilien Orchidaceae. Arten er ikke lett å oppdage, fordi den er liten og vokser på søkkvåt myr. Den konkurrerer med knottblom og småtveblad om å være vår minste orkidé, men gjennomsnittlig er nok myggblom den som går av med seieren.

Beskrivelse

Myggblom blir bare mellom 3 og 12 cm høy, har spinkel stengel med mange små, lysgrønne blomster i et smalt aks. Ved basis er to (noen ganger tre) små blader av litt ulik størrelse, ofte gjemt i mosen der planten vokser. Myggblom har nederst på stengelen det vi kaller pseudobulber, oppsvulmede stengelledd, og dette fungerer som opplagsnæring, og disse pseudobulbene fortsetter å leve etter at stengelen er visnet. Pseudobulber er

uvanlig hos nordiske orkidéer – bare norne og fettblad har tilsvarende, mens pseudobulber er vanlig hos tropiske, epifyttiske orkidéer. Myggblom har ikke normale røtter, men rhizomer som vokser i myra, og planten er avhengig av at rhizomene infiseres av sopp som skaffer planten næring. I bladspissene sitter yngleknopper – en sjelden formeringsmåte blant orkidéer. Yngleknoppene bærer ikke med seg soppen fra morplanten, men de er nødt til å bli infisert av riktig soppart for å utvikle seg til en plante.

Leppen hos de fleste orkidéblomster vender nedover – dette skyldes at fruktknuten er vridd 180 grader, men blomsten hos myggblom har en leppe som vender oppover. Man skulle tro at da er fruktknuten ikke vridd i det hele tatt, men den er faktisk vridd 360 grader. Leppen er trekantet, mindre enn de andre blomsterbladene, og

har tynne striper. De små, anonyme blomstene til myggblom besøkes utrolig nok av små insekter, og blomsten har innretninger som forhindrer selvbestøvning. Også frøene er avhengig av en sopp for å kunne spire.

Økologi

Myggblom vokser sammen med torvmoser, oftest på basefattig bløtmyr, men kan også finnes på litt rikere myrtyper. Min erfaring fra østlandsområdet er at den holder seg til mykmatter på fattig, minerotrof myr

(jordvannsmyr), eller mykmatter langs skogstjern, gjerne nær vannkanten. Jeg har aldri observert den på ombrotrof myr (regnvannsmyr), men nå har jeg ikke kjennskap til voksesteder til myggblom utenfor Østmarka–Sørmarka i Romerike/Follo-regionen. Artsdatabanken skriver at den også finnes på ombrotrof myr, men *Lids flora* kun angir jordvannsmyr. *Gyl-dendals store nordiske flora* angir «myrhull, bløtmyr, hengemyr, strandmyr, gjenvoksningsjøer og heikratt».

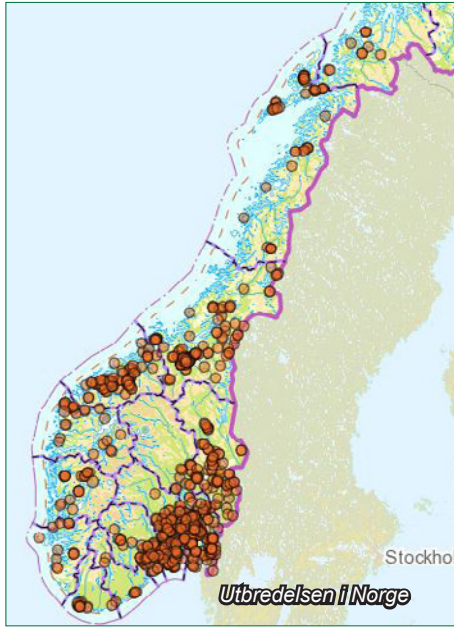
Status

Artsdatabanken vurderer myggblom som nær truet (NT) på grunn av observert tilbakegang. En viktig årsak til tilbakegangen er at mange lavlandsmyrer er grøftet og oppdyrket. Eutrofing av myrer kan også spille inn.

Utbredelse

Myggblom er vanligst østafjells, på kysten av Møre og Romsdal, og i Trøndelag. Selv om utbredelseskartet tilsynelatende viser at myggblom er vanlig i disse områdene, så er det langt mellom forekomstene, og det er sjelden mer enn en håndfull eksemplarer å finne på hvert sted. Ellers finnes den spredt nord til Tromsø. Det er sannsynlig at utbredelsen av myggblom er underrapportert da plantene er vanskelig å oppdage, samt at myggblom, lik mange orkidéer, har ustabile forekomster fra år til år.

Den globale utbredelsen er sirkumboreal, men det er store gap i utbredelsen, særlig i Russland – dette kan

Kilde: Artsdatabanken 2020

Europa. En stor del av de historiske funnene i Europa må vi nok regne med er borte pga. oppdyrking av myr og eutrofiering av voksesteder.

Systematikk

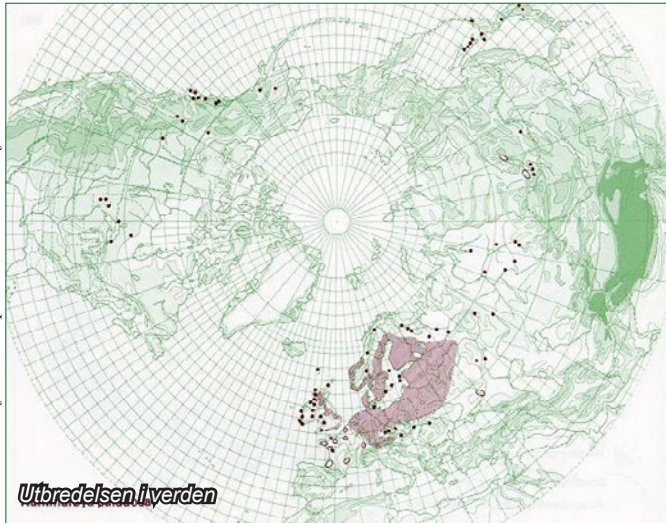
Myggblom ble beskrevet vitenskapelig som *Ophrys paludosa* i 1753 av Carl von Linné. I 1800 ble myggblom flyttet til *Malaxis* av Olof Peter Swartz (1760–1818), svensk botaniker. I 1891 ble myggblom nok en gang flyttet, denne gang til *Hammarbya* av Carl Ernst Otto Kuntze (1843–1907), tysk botaniker, som opprettet denne slekten. Myggblom er den eneste arten i slekten *Hammarbya*.

Etymologi

Det norske navnet myggblom er et konstruert, litterært navn, men man kan selvsagt forbinde navnet med at planten og blomstene er små, eller at planten vokser på steder med mye

mygg. *Hammarbya* – etter stedet Hammarby ved Uppsala, der landstedet til Carl von Linné lå. *Paludosa* betyr «vokser i myr»; kommer fra latin *palus* = myr.

Geir Arne Evje

Kilde: Anderberg, A. & Anderberg, A.-L. Den virtuelle floran, <http://linnaeus.nrm.se/flora>

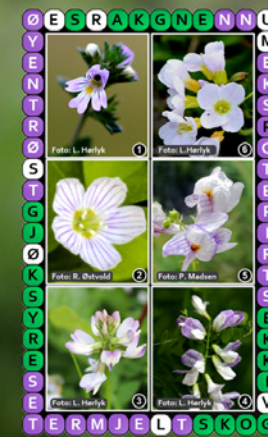
FIRBLADETS BOTANISKE

Idé og foto: Line Ø. Hørlyk, realisering: Per Madsen

NØTT

"Finn et strå og trø dom på", skrev Prøysen. Hva slags strå, spør vi. Start med bilde nr. 1 og fortsett rundt i blomster-diagrammet uten mellomrom til nr. 6. Bokstavene i de **uthevede** feltene danner løsningsordet. Løsningen kommer i Firbladet 2020-2.

Løsning på botanisk nøtt 2019-2:

S
Ø
L
V
M
U
R
E

Foto: E. Michalsen

START

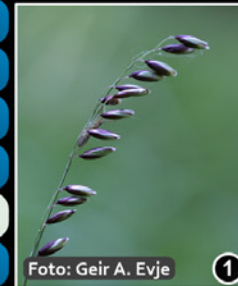

Foto: Geir A. Evje

1

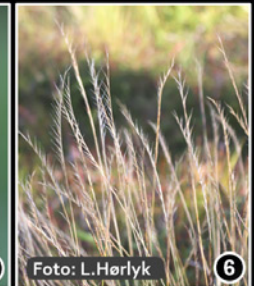

Foto: L. Hørlyk

6

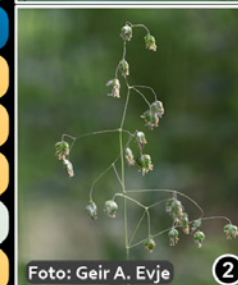

Foto: Geir A. Evje

2

Foto: L. Hørlyk

5

Foto: L. Hørlyk

3

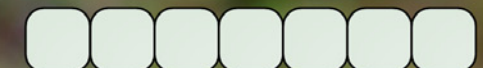

Foto: L. Hørlyk

4

Alle plantenavn er hentet fra Mossberg/Stenberg: Gyldendals Store Nordiske Flora, 2018 utg.

LØSNINGSORD

posten

NORGE P.P. PORTO BETALT

Returadresse: NBF-ØLA, Botanisk museum, NHM, Postboks 1172 Blindern, 0318 Oslo

FOTO- syntese

Skogstorkenebb er valgt til årets villblomst. Da kan det passe å avslutte dette nummeret med en flogskogstorkenebb som hadde valgt ei greinkløft i ei selje i Rausjøgrenda i Østmarka som voksested. Ikke så veldig vilt kanskje, men morsomt med «flogskogstorkenebb».

dh

